

Doorgroeiërs

Een kwalitatief
onderzoek naar
doorgroeiërs in de
drugsgelateerde
criminaliteit

Analyse & Onderzoek
Dienst Regionale Informatie Organisatie
Politie Eenheid Amsterdam

September 2022

Uitgave

Nationale Politie, Dienst Regionale Informatie Organisatie, Team Analyse & Onderzoek

Eenheid Amsterdam

Drs. Valérie Peeck
Drs. Christel van SambEEK
Drs. Zora Witteveen

Datum

27 september 2022

Versie

1.0

Rubricering

Openbaar

Copyright

Behoudens de door de wet gestelde uitzonderingen, alsmede behoudens voor zover in deze uitgave nadrukkelijk anders aangegeven, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de Nationale Politie.

Disclaimer

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteurs en de Nationale Politie geen aansprakelijkheid. De gegevens in de casussen zijn omwille van de privacy aangepast en geanonimiseerd.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
Achtergrond	5
Aanleiding	5
Doelstelling	6
Onderzoeksvragen	7
Definitie	7
Afbakening	7
Onderzoeksmethode	7
2. Kwetsbaarheden	10
Persoonlijke factoren	10
Gezinsfactoren	11
Omgevingsfactoren	12
Online wereld	12
3. Het proces van doorgroeien	14
Opportunistische multiplieger	14
Proces	14
Het klassieke patroon	15
De snelle carrière	16
Eruit stappen	16
4. Kenmerken van doorgroeiers	18
De strategische doorgroeiër	18
De uitvoerende doorgroeiër	19
Vrouwelijke doorgroeiers	19
5. Signalen van doorgroeien	21
Dure spullen	21
Drugs- en wapenbezit	21
Gedrag op straat	22
Gedrag tijdens strafproces	23
Gedrag tijdens detentie	24
Bedreigingen	24
Reizen naar het buitenland	24
Werk en opleiding	24
6. Suggesties voor aanpak	26
Bewustwording	26
Vroegtijdig signalen opvangen	26
Drugscriminaliteit serieuzer nemen	27
Maatschappelijk probleem	28
Ongrijpbaar	29
7. Samenvatting	30
Kwetsbaarheden	30
Het proces van doorgroeien	30
Kenmerken van doorgroeiers	31
Signalen van doorgroeien	31
Suggesties voor aanpak	31
8. Literatuur	34
9. Bijlage Topiclijst	36

1. Inleiding

Achtergrond

*"Criminelen verleiden kinderen op de basisschool al om ergens een pakketje af te geven. Ze vragen middelbare scholieren om met hun scooter iemand weg te brengen en op te pikken", schetst de minister. "Op een dag horen ze schoten en raken ze betrokken bij een liquidatie."*¹

Er is steeds meer bekend over minderjarigen die in de drugscriminaliteit belanden. RTL nieuws kopte in juli 2022 nog: *Maar liefst 162.000 jongeren in Nederland lopen een hoog risico om in de drugscriminaliteit te belanden. In sommige wijken gaat het om meer dan 1 op de 8 jongeren tussen de 8 en 23 jaar*². In 2021 is een onderzoek naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit verschenen³. Dit onderzoek richtte zich op de manier waarop jongeren in de leeftijd van 9 t/m15 jaar in de drugscriminaliteit terecht komen. In vervolg op dit onderzoek is behoefte aan meer inzicht in de manier waarop een deel van deze jongeren zich verder ontwikkelt naar hogere posities in een drugsnetwerk of naar zwaardere criminaliteit: de zogenaamde 'doorgroeiers'. Dit zijn ook de jongeren die andere jongeren weer aan kunnen zetten tot (drugs)criminaliteit.

Redelijk recent verscheen een artikel van Weijers, Ferwerda en Roks (2021) waarin ze de jonge doorgroeiers in de criminaliteit omschrijven als 'een vergeten groep'. Er is tot op heden dan ook weinig bekend over doorgroeiers. De vraag is of er in het proces van doorgroeien patronen en/of specifieke signalen te herkennen zijn, die benut kunnen worden voor een persoonsgerichte benadering, het ontwikkelen van interventies of voor vroegsignalering. Dit met het doel te voorkomen dat jongeren in de drugscriminaliteit en/of georganiseerde criminaliteit terechtkomen door bijvoorbeeld rekrutering en doorgroeiprocessen te verstoren.

Aanleiding

Met de Aanpak Doorgroeiers wil het Actiecentrum Veiligheid en Zorg Amsterdam Amstelland (AcVZ) voorkomen dat deze personen verder doorgroeien in de drugscriminaliteit. En voorkomen dat ze andere jongeren de criminaliteit intrekken.

De Aanpak Doorgroeiers maakt deel uit van het versterkingsplan ondermijning Incidentele middelen 2019-2021 van het RIEC Amsterdam Amstelland en is onderdeel van het programma 'Weerbaar Amsterdam – drugscriminaliteit'. Het programma ontwikkelt een combinatie van preventieve en repressieve maatregelen. Dit gebeurt samen met partners zoals de politie, het Openbaar Ministerie (OM), reclasseringsorganisaties, jeugdbescherming, buurtwerkorganisaties, bewoners en ondernemers.

Het doel van de aanpak is drieledig:

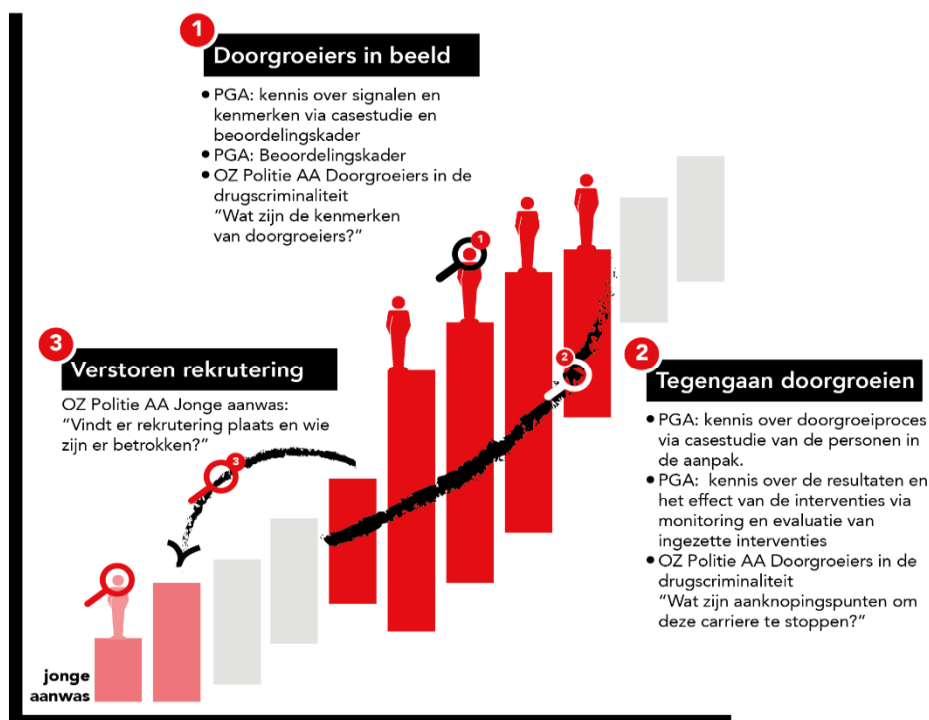
1. Doorgroeiers (beter) in beeld krijgen,
2. het doorgroeien tegengaan en
3. het verstoren van het rekruteringsproces.

Om de doelstellingen te realiseren heeft het programma 'Weerbaar Amsterdam – drugscriminaliteit' gekozen voor de methodiek van het actieonderzoek. Daarnaast is de politie eenheid Amsterdam gevraagd onderzoek te doen naar doorgroeiers met als centrale vraag: meer inzicht in de kenmerken van doorgroeiers en zicht op patronen en signalen binnen het doorgroeiproces.

¹ NOS Nieuws, 2022.

² Voskuil, Kempes & Bunskoek, 2022.

³ Peeck, Sikkens-Dokter & Witteveen, 2021.

Geen eenduidig beeld

Er worden diverse beschrijvingen gehanteerd als het gaat over doorgroeiers. Het AcVZ stelt:

Met doorgroeiers worden personen bedoeld die in contact staan met criminele samenwerkingsverbanden die zich bezighouden met drugscriminaliteit. Doorgroeiers hebben een negatieve invloed op kwetsbare personen in hun netwerk. Het kunnen enerzijds personen zijn die al verschillende (gewelds) misdrijven hebben gepleegd, die uit afgesloten rechercheonderzoeken naar voren komen. Het kan juist ook gaan om personen over wie weinig politie en justitiële informatie bekend is maar bij wie wel sprake is van zorgelijke signalen die duiden op betrokkenheid bij drugscriminaliteit. Dit zijn personen die niet in een bestaande aanpak zitten⁴.

Bij de politie eenheid Amsterdam wordt gewerkt met de volgende definitie:

Personen vanaf 12 tot 23 jaar, die zich meermaals schuldig hebben gemaakt aan ernstige (gewelds)misdrijven, drugsgerelateerde en ondermijnende criminaliteit, in contact staan met of deel uitmaken van criminele samenwerkingsverbanden en zich door hun groeiende status/positie een negatieve invloed kunnen uitoefenen op overige jongeren. Daarnaast zijn er bij deze personen indicaties die duiden op de intrede of deelname aan de georganiseerde drugscriminaliteit en is er een toename vast te stellen in het verharden van hun gedrag, waaronder het gebruik van geweld en/of (vuur)wapens.

Het programma Straatwaarde(n) van RIEC Midden Nederland hanteert de volgende beschrijving van een doorgroeier: *Leeftijd vanaf 15 jaar, beginnend criminele carrière in de cocaïnehandel. Dat wil zeggen heeft minimaal 3 drugsdelicten op zijn/haar naam staan waarvan ook signalen dat hij/zij zich bezighoudt met de cocaïnehandel.*

In het onderzoek 'Misdadcarrières voorkomen en doorbreken'⁵ is met behulp van een sociale netwerkanalyse het criminele netwerk in de Wildemanbuurt in Amsterdam in kaart gebracht. In dit onderzoek werkte Bureau Beke samen met analisten van de eenheid Amsterdam. De onderzoekers onderscheiden verschillende clusters en rollen. In plaats van de term doorgroeiers gebruiken zij de term 'rising stars'. Het is een van de classificaties in een netwerkanalyse, gebaseerd op leeftijd en actieradius, waarbij de laatste refereert aan de voornaamste pleegplaats van strafbare feiten die lokaal, regionaal of landelijk kan zijn. Rising stars zijn jong (t/m 21 jaar) en opereren voornamelijk lokaal of regionaal.

Doelstelling

Dat er zoveel verschillende beschrijvingen van de doelgroep worden gehanteerd maakt duidelijk dat er nog geen eenduidig beeld bestaat van de doorgroeier. Daarnaast is behoefte aan meer inzicht om aanknopingspunten te vinden voor interventies. Dit onderzoek heeft dan ook tot doel om doorgroeiers (beter) in beeld te krijgen. Door meer inzicht te geven in:

⁴ Actiecentrum Veiligheid en Zorg Amsterdam-Amstelland, 2022.

⁵ Ferwerda, Brouwer, Hölzken & Kroese, 2021.

- de factoren die jongeren kwetsbaar maken om door te groeien
- de manier waarop jongeren zich verder ontwikkelen naar hogere posities in een drugsnetwerk of naar zwaardere criminaliteit
- de kenmerken en signalen waaraan men een doorgroeier of het proces van doorgroeien kan herkennen

Hierdoor wordt het mogelijk om:

- eerder te signaleren of jongeren bezig zijn met doorgroeien in de drugscriminaliteit (vroegsignalering verbeteren)
- beter te prioriteren door inzichtelijk te krijgen welke jongeren potentieel doorgroeien (prioriteren)
- de interventies effectief op de juiste doelgroep in te zetten (effectiviteit vergroten)
- aanknopingspunten te vinden voor een persoonsgerichte benadering (passende interventies ontwikkelen)

Onderzoeksvragen

Om de doelstelling te realiseren staat in dit onderzoek de volgende vraag centraal:

Wat is kenmerkend voor jongeren die doorgroeien in de drugscriminaliteit en is er sprake van zichtbare ontwikkelingspatronen?

Deelvragen

- Welke factoren (persoonlijk, gezin, omgeving en online) maken jongeren kwetsbaar om door te groeien in de drugscriminaliteit?
- Zijn er fases of patronen te onderscheiden binnen het doorgroeiproces? Wat maakt dat sommige jongeren niet doorgroeien of eruit stappen?
- Welke kenmerken hebben doorgroeiers? Zijn er verschillende typen doorgroeiers?
- Zijn er signalen waaraan men kan herkennen dat jongeren doorgroeien in de drugscriminaliteit?

Definitie

Voor dit onderzoek wordt de definitie gehanteerd waarmee binnen de politie wordt gewerkt:

Personen vanaf 12 tot 23 jaar, die zich meermaals schuldig hebben gemaakt aan ernstige (gewelds)misdrijven, drugsgelateerde en ondermijnende criminaliteit, in contact staan met of deel uitmaken van criminele samenwerkingsverbanden en zich door hun groeiende status/positie een negatieve invloed kunnen uitoefenen op overige jongeren. Daarnaast zijn er bij deze personen indicaties die duiden op de intrede of deelname aan de georganiseerde drugscriminaliteit en is er een toename vast te stellen in het verharden van hun gedrag, waaronder het gebruik van geweld en/of (vuur)wapens.

Deze definitie focust grofweg op een drietal onderdelen:

- De gepleegde **delicten**: ernstige (gewelds)delicten, drugs- en ondermijnende criminaliteit
- **Contacten**: criminele samenwerkingsverbanden, negatieve invloed op overige jongeren
- **Verharding**: deelname aan georganiseerde drugscriminaliteit, geweld- en wapengebruik

Afbakening

- In dit onderzoek ligt de focus op drugsgelateerde criminaliteit. Het betreft delicten die direct- of indirect verband houden met een drugsnetwerk. Het kan naast drugshandel of -bezit, ook gaan om bedreigingen, geweld en wapenhandel.
- Het onderzoek richt zich op jongeren die woonachtig zijn in de politie eenheid Amsterdam. Dit betreft de gemeenten: Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Diemen, Ouder-Amstel, Uithoorn.

Onderzoeksmethode

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen is exploratief kwalitatief onderzoek verricht. Om meer inzicht te krijgen in doorgroeiers is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek en zijn professionals die werken met doorgroeiers bevestigd op hun kennis en expertise. Daarnaast is in de politiestructuren gezocht naar enkele casussen die het beeld uit de interviews kunnen illustreren.

Literatuuronderzoek

Voor meer achtergrondkennis over het fenomeen doorgroeiers is een verkenning uitgevoerd van de beschikbare nationale- en internationale literatuur op onder andere de volgende onderwerpen:

- Risicofactoren
- Doorgroeiprocessen
- Criminele netwerken
- Georganiseerde criminaliteit
- Drugscriminaliteit
- Jeugdcriminaliteit

Interviews

Aangezien er in de wetenschappelijke literatuur nog weinig bekend is over het fenomeen doorgroeiers en de data over deze groep niet eenvoudig uit het politiesysteem zijn op te halen, is ervoor gekozen om professionals te interviewen die werken met jongeren die (mogelijk) doorgroeien in de drugscriminaliteit. De professionals vormen hiermee de belangrijkste bron voor het onderzoek.

Voor het onderzoek zijn 17 semigestructureerde interviews gehouden waarbij met 25 personen is gesproken. De volgende onderwerpen zijn aan bod gekomen: jongeren die doorgroeien, kwetsbaarheden, ontwikkelingspatronen, stoppen of doorgroeien en signalen. Zie voor een volledig overzicht de topiclijst in bijlage 1.

Er is gesproken met professionals uit het zorg- en veiligheidsdomein die vanuit hun werk zicht hebben op de kenmerken en signalen van doorgroeiers. Voor het selecteren van relevante respondenten is gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode, waarbij telkens aan de respondenten werd gevraagd of zij nog andere relevante professionals kenden om te interviewen. De eerste interviews zijn gehouden met regisseurs van de Aanpak Doorgroeiers en met politiemedewerkers in verschillende functies gerelateerd aan het onderwerp doorgroeiers. Uiteindelijk is gesproken met professionals uit de gehele veiligheidsketen met de volgende functies:

- Politie: o.a. regisseurs Zorg en Veiligheid, jeugdagenten, analisten
- Gemeente: o.a. regisseurs, veiligheidscoördinatoren, straatcoaches
- Jeugdzorg: o.a. gedragsdeskundigen, psychotherapeuten
- Justitie: o.a. officieren van justitie, detentiemedewerkers

Casussen

Om een beter beeld te krijgen van doorgroeiers zijn in dit onderzoek 16 casussen uit het politieregistratiesysteem BVH geanalyseerd. Bij alle casussen is sprake van een opbouw in ernst en verzwarende van de delicten en een (in)directe relatie met drugscriminaliteit. De personen in deze casussen variëren in leeftijd tussen de 15 en 23 jaar. In de selectie is alleen gekeken naar casussen uit de eenheid Amsterdam en gekozen voor casussen enigszins verspreid over de vier districten van de eenheid. De selectie van de casussen vond plaats op basis van:

- de doorgroeiers zoals geselecteerd door (politie) professionals Centrum Noord;
- de sociale netwerkanalyse Kikkensteingroep
- de casussen uit het onderzoek: Dealers in de dop⁶
- de sociale netwerkanalyse van de Wildemanbuurt⁷
- advies van de professionals

Een directe link naar de georganiseerde (drugs)criminaliteit is vaak lastig vast te stellen. Het gaat in feite om casussen van vermoedelijke dan wel potentiële doorgroeiers. De casussen zijn illustratief van aard en dienen als voorbeelden bij de informatie uit de interviews. De casussen zijn aangepast zodat de informatie niet herleidbaar is tot personen.

⁶ Peeck, Sikkens-Dokter & Witteveen, 2021.

⁷ Ferwerda, Brouwer, Hölzken & Kroese, 2021.

Casus in de media: Moord op bestelling

Op 16 mei 2021 zijn drie Amsterdammers van 21, 22 en 35 jaar oud betrokken bij de liquidatie van Ayla Mintjes (27 jaar). Zij hebben haar *'kil, gewetenloos en met een gruwelijke onverschilligheid'* doodgeschoten in een poging haar criminele vriend Anis B. te liquideren in Amsterdam-Slotervaart. De officieren van justitie spreken van *'een professioneel voorbereide moord op bestelling'* en *'een niet te bevatten nonchalance en roekeloosheid'*. De liquidatie maakte deel uit van een langer lopend drugsconflict.

Tijdens de zitting in de rechtszaal gedragen de verdachten zich geagiteerd en onverschillig. De vermoedelijke schutter van de vluchtauto Renato F. heeft geen zin om zijn antwoorden te moeten herhalen. *Een rechter merkte op dat de onderzoekers 'narcistische trekken' zien, en dat narcisten 'het vervelend vinden op hun gedrag te worden aangesproken'. Nou, F. was de leugens gewoon zat. Vragen van de officieren van justitie wilde hij sowieso niet beantwoorden, en nee, dat ging hij niet steeds herhalen.*

De onderzoekers stellen dat hij vanaf zijn zesde agressief gedrag vertoonde. Dat zijn vader werd neergeschoten, zijn moeder met een kapmes is aangevallen en zijn broer voor moord vast zat, hielp misschien niet? Hierop heeft de verdachte geen commentaar.

Bron.⁸

⁸ Vugts, 2022a; Vugts, 2022b; Laumans & Vugts, 2022.

2. Kwetsbaarheden

Het is algemeen bekend dat sommige jongeren een grotere kans hebben om in de criminaliteit te belanden dan anderen. Er kan gesteld worden dat hoe meer risicofactoren iemand heeft, hoe groter het risico op een criminele carrière. Ook in het eerder uitgevoerde onderzoek Dealers in de Dop is uitgebreid ingegaan op de risicofactoren die kunnen voorspellen of jongeren terecht komen in de drugscriminaliteit. Daarnaast zijn er de afgelopen tijd verschillende onderzoeken verschenen naar factoren die van invloed zijn op betrokkenheid bij georganiseerde criminaliteit⁹. Om niet in herhaling te vallen wordt in dit hoofdstuk voornamelijk ingegaan op de risicofactoren en achtergrondkenmerken die door de professionals naar voren zijn gebracht.

Vaak zijn het jongens die door allerlei omgevingsfactoren kwetsbaar zijn: bepaalde wijken, financiële problemen, afwezige ouders. Vaak hebben ze jong te maken met geweld en stress (officier van justitie).

Persoonlijke factoren

Ze hebben allemaal wel een bepaalde kwetsbaarheid maar deze is niet te voorspellen. Het is een cocktail van heel veel factoren. Want ook met deze kwetsbaarheid heb je 99% van de jongeren die niet dat pad op gaan (psychotherapeut). Ook van Koppen et al. (2017) geven op basis van hun onderzoek naar criminele carrière van daders van zware delicten aan, dat er weinig persoonlijke achtergrondkenmerken te benoemen zijn die doorgroeiers onderscheiden van stoppers.

Intelligentie

Weijers et al. (2021) constateren dat de jonge doorgroeier zich onderscheidt van de gemiddelde jonge veelpleger door zijn intelligentie en organisatievermogen. Ze schrijven: 'Jonge doorgroeiers onderscheiden zich door een goed stel hersens, uitgebreide voorbereiding en bovengemiddeld organisatievermogen. Ze blijven bij voorkeur op de achtergrond en worden zelden gepakt en zelden veroordeeld.'

De professionals zien intelligentie niet als een onderscheidend kenmerk. Veel professionals geven aan dat er sprake kan zijn van een licht verstandelijke beperking, maar bevestigen dat deze jongeren wel een bepaalde slimheid nodig hebben om echt verder te komen in de georganiseerde criminaliteit. Een analist van de politie zegt: *Je moet wel in staat zijn om je kwaliteiten in te kunnen zetten in een onderneming, anders blijf je hangen in de HIC (high impact crime) delicten.* De jongeren met een verstandelijke beperking blijven vaker de uitvoerende jongens. Zo geeft een regisseur van de politie aan: *De grote boys, zijn geen LVB, ze zitten gewoon in het normale segment maar hebben bijvoorbeeld wel een ontwikkelingsstoornis.* Het is dan ook niet per definitie dat zij niet intelligent zijn, het kan ook zijn dat ze een achterstand op school hebben opgebouwd door andere problemen, bijvoorbeeld gedragsproblematiek of problemen in de gezinssituatie.

Gebrekkige zelfwaardering

Doorgroeiers zijn vaak jongeren die thuis niets hebben, waarbij het op school niet goed gaat en die nergens bij horen. *Ze hebben simpelweg niets te verliezen (veiligheidscoördinator).* Ze worden vaak van school gestuurd en worden dom gevonden. Ze horen regelmatig dat ze niets kunnen of nergens voor deugen. *En als je dan al kwetsbaar bent dan zijn dit de dingen die je onthoudt, dan zie je niet dat er ook docenten zijn die wel in je geloven. Die kwetsbaarheid zit er al jong in bij een grote groep (psychotherapeut).*

Door veel negatieve ervaringen op jonge leeftijd, thuis, op school en in hun vriendengroep, hebben ze het idee dat ze toch niets goed doen en het nooit gaan redden in deze wereld. Hierdoor ontwikkelen ze een laag zelfbeeld. *Ze voelen zich buiten de maatschappij staan, ze voelen zich niet geaccepteerd en afgewezen. Ik mag er niet zijn (veiligheidscoördinator).* Uit de literatuur komt dit aspect ook naar voren: *Met name jongeren met een gevoel van desillusie in de toekomst hebben meer kans om betrokken te raken.*¹⁰

Over het algemeen werd in onderzoek gevonden dat een laag opleidingsniveau samenhangt met een groter risico op betrokkenheid in de georganiseerde criminaliteit¹¹. Hierdoor ontstaat een gebrek aan zelfwaardering en toekomstperspectief.

Gedragsproblemen

Professionals spreken ook over een gebrekkige gewetensontwikkeling. Het zijn vaak jongens die lef hebben, ze lijken geen angst te kennen en dit is op jonge leeftijd al waarneembaar. *Deze jongens zijn vaak vanaf hun geboorte al wat*

⁹ Boer et al., 2022, Calderoni et al., 2022, Servaas et al., 2021.

¹⁰ Servaas, Weerman & Fisher, 2021.

¹¹ Servaas, Weerman & Fisher, 2021.

killer, minder angstig en heel erge thrill seekers die veel stimulering nodig hebben. Dat zijn de jongens die zich goed naar boven kunnen werken (psychotherapeut).

Vaak vertonen ze grensoverschrijdend gedrag. Zo wordt door professionals gesproken over problemen met de emotieregulatie en agressie, waardoor ze snel boos, gekwetst, gekrenkt en impulsief zijn. Agressie wordt ook al jong gezien. *Dat zien wij ook heel veel, die hele snelle agressie ook op bijvoorbeeld school, dat jongeren dan een keer per maand op school zitten en dat er dan iets heel kleins gebeurt en dat ze dan gewoon iemand echt helemaal de grond in timmeren. Echt geweld en een soort acute agressie* (gedragsdeskundige).

Ook uit de literatuur komt een sterke relatie naar voren tussen een antisociale persoonlijkheid en rekrutering in georganiseerde criminaliteit¹². Weijers onderscheidt in zijn onderzoek naar de criminele carrière van veelplegers 'de volharders' voor wie het plegen van criminaliteit een 'way of life' is. Veel jongeren in deze groep vertonen psychische tekortkomingen: ze kunnen zich slecht in anderen verplaatsen, zijn vaak ongevoelig voor straf en hebben antisociale persoonlijkheidstrekken. Ze zijn blind voor de negatieve gevolgen van hun gedrag¹³. *Er zijn jongeren met bepaalde persoonlijkheidskenmerken, maar ook jongeren die het vooral doen omdat het spannend is, voor de kick* (psychotherapeut).

Gezinsfactoren

Multiproblematiek

Jongeren die een grotere kans lopen om door te groeien in de criminaliteit groeien vaak op in een problematische gezinssituatie. Ouders hebben bijvoorbeeld problemen met de opvoeding omdat ze zelf onder druk staan of weinig tijd hebben. Ze kunnen zelf te maken hebben met psychische problemen, verslavingen, huiselijk geweld en/of schulden. Hierdoor missen de kinderen positieve aandacht. Een psychotherapeut geeft aan: *Er spelen zo veel dingen, zoals psychiatrie en armoede. Als we daar wat aan kunnen doen, zodat er meer rust ontstaat, dan hebben ze perspectief om andere keuzes maken.*

Deze jongeren groeien op in gezinnen waar voortdurend stress heerst. Ze zijn aan het overleven. *We zien wel dat ze leven in een onveilige omgeving waardoor ze in een overlevingsmodus functioneren. Ze leven in het hier en nu en kijken niet vooruit. Ze kiezen hier ook voor. Ondanks dat ze zich niet veilig voelen en veel stress ervaren is het voor hen een bekende wereld, ze weten wat ze kunnen verwachten* (regisseur gemeente).

Eenoudergezinnen

Het belang van een vader in het gezin wordt door meerdere professionals onderschreven. Veel doorgroeiers wonen nog thuis en vaak alleen met hun moeder. *Eenoudergezinnen, ze staan dan in feite met een nul achter. Als vader niet in beeld is, ontwikkelen jongeren vaak een soort boosheid in zich, ze missen hun vader* (jeugdagent). Maar ook het feit dat de moeder er in zo'n gezin alleen voor staat, is van invloed op het gezin. De jeugdagent geeft aan: *Moeder heeft 2 banen, jongeren zijn veel alleen thuis, een blueprint for disaster. Moeders moeten hard werken en er is weinig geld. Ze mogen al blij zijn als er eten is, aldus een gedragsdeskundige.*

Wantrouwen in de overheid

In sommige gezinnen heerst een wantrouwen naar de overheid of ze ontkennen een probleem bij hun kind. De hulpverlening wordt dan op afstand gehouden: *typisch dat soort gezinnen, geen enkel vertrouwen in de overheid, ze hebben geleerd dat die niets voor je betekent* (gedragsdeskundige).

Criminaliteit

Ook criminaliteit speelt volgens de professionals vaak een rol in de gezinnen waar doorgroeiers opgroeien. Zij geven aan dat voor sommige jongeren een crimineel leven de enige realiteit is. Ze krijgen het met de paplepel ingegoten. Vooral criminele vaders en broers zijn van invloed. *Familierelaties zijn van belang om door te kunnen groeien. Het is niet zo dat ouders willen dat hun kinderen het criminele pad opgaan, het is gewoon de norm en soms zijn vaders zelfs trots op hun zoon die crimineel is. Maar dit geldt niet voor iedereen* (analist politie).

Een politiedeskundige geeft aan dat ze in onderzoeken regelmatig bekende familienamen voorbij ziet komen. De jonge generatie wordt dan nog niet direct aan delicten gekoppeld maar er wordt waargenomen dat de jongeren in contact staan met de 'grote jongens'. *De jonge telgen zijn in opkomst. Zij zijn opgegroeid in criminele families en 'gemarineerd' in het criminele milieu. In zo'n familie is het ook moeilijk om anders te zijn, moeilijk om niet crimineel te worden. Ze hebben geen ander voorbeeld* (analist politie).

¹² Boer, Ferwerda & Kuppens, 2022.

¹³ Weijers, 2020.

Omgevingsfactoren

Problemen thuis kunnen er voor zorgen dat jongeren hun heil op straat zoeken of zich aansluiten bij jeugdgroepen: *Op straat vinden ze hun familie, daar heerst een enorme solidariteit en loyaliteit, wat ook negatief kan uitpakken. De kwetsbare jongeren groeien op in wijken met veel risicofactoren en weinig perspectief. Via hanggroepen op pleintjes komen de contacten tot stand. Als je als jongere weinig te verliezen hebt, ga je daar naar toe om te hangen. Je wordt er vanzelf ingezogen als je ervoor openstaat* (regisseur politie).

Ook kunnen de problemen binnen het gezin ervoor zorgen dat jongeren geen aansluiting vinden met de 'goede jongens': *Een jongen die zei, ik had op een gegeven moment alleen nog verkeerde vrienden, ik had geen zin om met de goede jongens om te gaan want als ik dan bij die jongen thuis kwam gingen die ouders vragen hoe is het thuis en hoe gaat het op school en dat deed dan pijn en ik kon er eigenlijk niet op antwoorden. Dus ik ging steeds meer aanpassen aan de jongens die ook niet aangepast waren* (psychotherapeut).

Meerdere professionals bevestigen dat sociale relaties en vrienden van cruciaal belang zijn om door te kunnen groeien in de drugsgerelateerde criminaliteit. Het gaat dan vooral om de directe of indirecte relatie met iemand die in de georganiseerde criminaliteit zit. Het kan hierbij gaan om familierelaties maar ook vrienden of kennissen uit de buurt of van werk/school.

Uit onderzoek komt naar voren dat het opgroeien in een buurt waar georganiseerde criminele groepen aanwezig zijn of waar een bepaalde 'criminal code' heerst het risico op betrokkenheid vergroot¹⁴. *Ze hebben toch iemand nodig die ze uitlegt hoe die wereld werkt, dat leer je van iemand in de nabijheid* (analist politie). Ook personen die zelf een reputatie hebben op het gebied van criminaliteit en bijvoorbeeld in detentie hebben gezeten lopen een groter risico gerekruteerd te worden¹⁵.

Online wereld

De online wereld is voor jongeren net zo reëel als de fysieke wereld. Hier doen zij hun contacten op, vinden zij gelijkgestemden en blijven ze met elkaar in verbinding. *De online wereld is verweven met hun leven. De contacten worden sneller en makkelijker gelegd dan op straat. Hierdoor is het heel laagdrempelig om in de criminaliteit te komen. Het is heel abstract voor ze. Op openbare Telegram groepen komt de vraag wie wil snel geld verdienen?* (officier van justitie). De online wereld speelt niet alleen een belangrijke rol bij het onderhouden van contacten, het is ook een middel om gezien te worden en status te verwerven. Daarbij stimuleert social media het beloningscentrum in de hersenen¹⁶. Een straatcoach herkent dit: *Doordat je likes krijgt op je foto's werkt het verslavend. Je wilt alleen maar meer likes en je gaat rare dingen posten om zoveel mogelijk likes te krijgen. Likes zijn aanzien. Je zet jezelf neer met belangrijke personen of dure auto's en dit werkt goed, hierdoor krijg je respect.*

Ook wordt op social media een beeld geschetst van de ideale wereld, hierdoor worden jongeren sterk beïnvloed. Het laat ze de mogelijkheden zien, het biedt ze perspectief. *Ze geven een beeld dat drugscriminaliteit loont en dat je snel geld kan verdienen. Het is niet wetenschappelijk aangetoond maar ik denk dat het wel aannemelijk is dat de perceptie van jongeren over criminaliteit beïnvloed wordt door wat zij online zien. Sommige jongeren zijn geobsedeerd door criminaliteit en volgen bv het Marengo proces op de voet. Ze weten alles over de rechtsgang* (online deskundige). Ouders weten vaak niet wat hun kind op het internet doet. Ze begrijpen niet hoe het werkt of hebben het te druk, met werk of hun eigen problemen.

¹⁴ Servaas, Weerman & Fisher, 2021.

¹⁵ Servaas, Weerman & Fischer, 2021.

¹⁶ NOS Nieuws, 2019.

Casus: Opgegroeid in de drugs

Er zijn grote zorgen over de 17 jarige Abo en er wordt vermoed dat hij diep in de drugshandel zit.

Achtergrond

Abo groeide op in een gezin met meerdere problemen en criminaliteit. Toen hij 11 jaar oud was werd een zorgmelding opgemaakt naar aanleiding van een huiszoeking waarbij meerdere bolletjes drugs werden aangetroffen. Vader heeft hiervoor vastgezeten. Er is weinig aandacht voor de kinderen. Zowel vader als moeder hebben geen werk en zijn erg wantrouwend naar de overheid. Het gezin leeft van een uitkering.

Signalen

Zijn moeder ziet hem als een lieve gevoelige jongen en ook de hulpverlening heeft een positief beeld. Hij werkt goed mee en komt positief en vrolijk over. Het beeld van de politie komt echter niet overeen. Abo heeft bij aanhoudingen een grote mond en wil niets met politie te maken hebben. Zo werd hij onlangs staande gehouden voor het niet kunnen tonen van een ID na een controle. Bij zijn foullering worden meerdere wikkels cocaïne in zijn jaszak gevonden. Naast drugs en veel geld was hij tevens in het bezit van twee smartphones, waarop hij tijdens het verhoor meer dan 25 keer gebeld werd door meerdere contactpersonen. Dit in een tijdbestek van een uur. In zijn verhoor beroept hij zich zoals altijd op zijn zwijgrecht behalve in het begin; dan wil hij even zijn kant van het verhaal vertellen en roept hij de verbalisanten ter verantwoording. Volgens hem was er geen geldige reden voor een staandehouding laat staan voor de foullering. Het is duidelijk dat hij op de hoogte is van de procedures van de politie.

3. Het proces van doorgroeien

In het vorige hoofdstuk is beschreven welke kwetsbaarheden ervoor kunnen zorgen dat jongeren in de criminaliteit belanden en vervolgens risico lopen om door te groeien in de drugsgerelateerde criminaliteit. Aan de professionals is ook gevraagd hoe de criminele carrière van doorgroeiers verloopt. Zijn er specifieke patronen of bepaalde fases waarneembaar die jongeren doorlopen tijdens het doorgroeiproces?

Opportunistische multipler

Van een duidelijk patroon in de criminele carrière van doorgroeiers is geen sprake volgens de professionals. Ook uit de literatuur blijkt dat 'de' criminele carrière niet bestaat. Daders van georganiseerde criminaliteit zijn vaak generalisten en plegen meerdere soorten delicten¹⁷. Dit wordt herkend door de professionals. Doorgroeiers worden omschreven als multiplers die alles doen om aan geld te komen. Ze plegen diverse delicten zolang het ze maar geld en/of status oplevert. Het zijn opportunisten. Doorgroeiers zijn flexibel in de samenwerking en is er sprake van zogenoemde fluïde netwerken. Een psychotherapeut illustreert dit: *Dat is wel mijn ervaring. Ze zijn de opportunistische dader. Als je bijvoorbeeld in de gevangenis zit en je zou een gesprek afluisteren van die mannen dat het vooral gaat over hoe je een klapper kan maken, en het maakt hun niet zozeer uit wat het is.* Ook uit het fenomeenbeeld drugs¹⁸ blijkt het opportunistische karakter van Nederlandse criminele netwerken en subjecten. Ze handelen in verschillende soorten drugs maar hebben ook interesse in andere goederen zoals sigaretten, wapens of illegale medicijnen zolang dit lucratieve handel oplevert. Daarnaast kan kennis en expertise tegen betaling verhandeld worden.

Een jeugdagent legt uit: *De jonge criminelen doen alles wat geld maakt. Voorheen was het misschien meer drugs en wapens maar ze doen alles. De een is goed in dit en de ander in dat.* Er lijkt dan ook geen sprake te zijn van een specialisme in drugs. Drugs wordt simpelweg gezien als het beste verdienmodel. Een straatcoach zegt: *Drugs is voor hen de bevrijding. Als je richting de drugs gaat heb je het gemaakt. Dan ben je klaar met de struggle op straat, de kleine klusjes, de overvallen en het geweld. Het doel is veel geld en dat kan je bereiken met drugshandel. Dus de drugs is wel het belangrijkste.* Maar naast drugsdelicten plegen ze net zo makkelijk andere delicten: *Je ziet dat jongeren ook heel veel oplichtingen/fraude online doen. Het lijkt erop dat ze hiermee geld verdienen om hun eerste kilo te kopen maar dat is niet helemaal duidelijk. Bv bij een onderzoek naar gewelddadige straatroven, ging het op de tap alleen maar over cybercrime delicten. Het maakt ze gewoon niet uit wat ze doen, ze doen wat op hun pad komt* (officier van justitie). Volgens een straatcoach heeft iedereen hetzelfde doel in het leven: *een huisje, een auto en een gezin.* Geld is het middel om dit te bereiken. Daarnaast *is geld vaak iets wat er thuis niet was, dus dat is echt heel belangrijk voor ze* (gedragsdeskundige).

Proces

Om door te kunnen groeien in de drugsgerelateerde criminaliteit dien je over bepaalde vaardigheden en kwaliteiten te beschikken. In de literatuur wordt bijvoorbeeld genoemd dat het belangrijk is om uit het zicht van de politie te kunnen blijven, loyaal te zijn aan je vrienden en niet te *snitchen* als je wordt aangehouden¹⁹. Professionals geven aan dat om door te kunnen groeien het belangrijk is dat jongeren zich bewijzen door lef te tonen. Een psychotherapeut zegt hierover: *Het is heel makkelijk om gewoon te starten en geld te verdienen met drugs. Hoe het precies werkt, ik ken een aantal jongens die in het middenkader zijn doorgeschoven, je moet je bewijzen. Dit kan door geweld, door veel geld te maken, door er talent voor te hebben of het kan zijn dat ze een goed netwerk hebben.* Het proces van doorgroeien wordt door een regisseur van de politie als volgt omschreven: *Plegen, opvallen, loyaliteit tonen, klussen krijgen, geweldsklussen.* Je moet als jongere laten zien dat je in staat bent om geweldsklussen uit te voeren. *In klussen kan je laten zien dat je dingen durft. Als test moet je bijvoorbeeld iemands schoenen stelen, schieten op een woning, iemand steken of mishandelen* (regisseur politie). Volgens een jeugdagent worden dit soort acties ook vaak gefilmd. *Er hoeft niet eens sprake te zijn van een vertrouwensband, het is zakelijk. Ze moeten laten zien dat ze het hebben gedaan* (jeugdagent). Professionals beschrijven daarnaast dat het belangrijk is om je loyaliteit te tonen om op te kunnen klimmen in het milieu. Het belang van loyaliteit wordt bevestigd door de literatuur²⁰. Een psychotherapeut licht toe: *Zo werkt het in de drugscriminaliteit. Als jij betrouwbaar bent en dingen doet wordt je gezien. Dan worden sommige jongeren eruit gekozen die dan een paar dealers onder zich hebben en dan minder het risico lopen en meer geld kunnen genereren, een kapitalistisch stelsel. Zo simpel is het. Het is net het bedrijfsleven.* Er is sprake van een hiërarchische organisatie, zoals een regisseur van de politie het beschrijft: *In mijn gebied heb ik gezien dat ze de*

¹⁷ Boer et al., 2022.

¹⁸ Chessa, Mantgem & Vermeulen, 2022.

¹⁹ Servaas, Weerman & Fischer, 2021, de Boer, Ferwerda & Kuppens, 2022.

²⁰ De Boer, Ferwerda & Kuppens, 2022.

standaard delicten plegen: straatroven, inbraken en overvallen, maar het is ook belangrijk om bij de groep te horen uit loyaliteit. Er heerst een pikorde, er worden rangen uitgedeeld. Een beetje militaristisch een soort bedrijf neerzetten, een criminele organisatie. Een psychotherapeut schetst echter ook de keerzijde van opklimmen in de organisatie: Als je meer in je mars hebt dan ziet men dat. Dan kan je meerdere wijken onder je hebben, leiding geven of je kunt een keertje naar Antwerpen om drugs op te halen. Als je het goed doet blijf je daar en kan je soms nog hoger opklimmen. als je het niet goed doet, dan is het klaar. We hebben ook voorbeelden van jongeren die zijn vermoord in de havens van Antwerpen (psychotherapeut).

Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven zijn contacten van cruciaal belang om door te groeien in de drugsgerelateerde criminaliteit. Jongeren leren elkaar in eerste plaats kennen via school. *Op school doen ze hun contacten op, die hebben ook weer contacten en zo ontmoeten ze elkaar weer in de buurt (straatcoach).* De klassieke jeugdgroepen die elkaar alleen op straat tegenkomen bestaan niet meer, het zijn meer fluïde netwerken. Door sociale media komen ze sneller met elkaar in contact en kennen ze meer mensen. Dit proces verloopt heel organisch: je gaat iemand volgen en legt contact. *Ze communiceren voornamelijk via snapchat, hiermee onderhouden ze contact met elkaar. Telegram, Wickr en Signal worden ook wel gebruikt, maar meer voor de uitvoering van opdrachten omdat ze denken dat dit veiliger is (straatcoach).* Zo kunnen ze ook in contact komen met de jongens die hoger op de ladder zitten. Onderzoekers van het rapport 'De narcostand van Nederland' constateren ook dat er sprake is van fluïde netwerken. Ze schrijven: *'Daarnaast zijn de criminele netwerken die zich bezighouden met cocaïnegerelateerde drugscriminaliteit flexibel en fluïde. Zo werken ze de ene dag samen met de ene persoon en de andere dag met een ander. Het komt ook regelmatig voor dat subjecten 'shoppen' naar werk en naar nieuwe samenwerkingspartners of smokkelmogelijkheden zoeken'*²¹.

Via social mediakanalen worden bovendien op allerlei manieren drugs en wapens aangeboden of klussen waarmee snel geld verdiend kan worden zoals het uitlenen van een bankpas. *We zien bv in de CAT data dat er (besloten) chatgroepen zijn waarin men elkaar spreekt, afspraken maakt. Snapchat groepen waarin oproep wordt gedaan voor klussen of ppg groep chat met veel personen erin waarin opdracht wordt uitgezet, jongens worden aan de groep chat toegevoegd of krijgen een toestel (analist politie).* Via Snapchat, Instagram en Whatsapp worden menukaarten gedeeld waarin allerlei soorten drugs worden aangeboden. Vaak gaat het om gebruikershoeveelheden maar via Telegram worden grotere partijen drugs aangeboden in kilo's. Ook vuurwapens worden via Telegram te koop aangeboden, soms voorzien van een filmpje. Het is alleen niet altijd duidelijk of het gaat om een werkelijke verkoop. Voor sommige drillrappers kan een dergelijke oproep of filmpje bijdragen aan hun imago.

Zoals ook uit het onderzoek 'Dealers in de dop'²² naar voren komt, kunnen jongeren op subtiële wijze in de drugsgerelateerde criminaliteit rollen. Dit kan al heel vroeg beginnen. Een straatcoach geeft als voorbeeld: *Een grote jongen koopt een patatje voor je en doet dat nog eens en dan heb je al schulden. Waarom neem je wel mijn patatjes aan maar krijg ik er niks voor terug. Je moet dit en dit voor me doen. Het gaat heel subtiel. Het afpersen is heel psychologisch, ze doen het tegenwoordig zo goed dat je er geen bewijs voor hebt.*

Maar er wordt ook gezien dat jongeren zichzelf aanbieden voor klussen. *Je kunt er zo mee starten. Als je op straat bent weet je wie je aan moet spreken. Je vraagt gewoon: Heb je een optie voor me? En dan moet je eerst een overval plegen en dan een deel van je verdiende geld afstaan. Daarna moet je iemand bedreigen om te laten zien dat je niet bang bent. Je moet echt jezelf bewijzen, aldus een straatcoach.*

Het klassieke patroon

Ondanks dat er niet echt gesproken kan worden over één bepaalde criminele carrière is bij een deel van de doorgroeiers een klassiek ontwikkelingspatroon waar te nemen waarbij al vroeg met het plegen van criminaliteit wordt begonnen. Vaak worden ze vanaf de leeftijd van 12/13 jaar voor kleinere vergrijpen zoals winkeldiefstal of fietsendiefstal geregistreerd. Met het ouder worden, worden de delicten ernstiger en worden ze verdacht van bijvoorbeeld inbraken, straatroven, overvallen of drugshandel. Of ze worden verdacht van wapenbezit, mishandeling of zelfs moord/doodslag.

Voor een aantal van hen geldt dat ze in hun jonge jaren al in verband zijn gebracht met overlastgevende of criminele jeugdgroepen. De onderzoekers van Beke benoemden het al: de jeugdgroep als kraamkamer voor de georganiseerde criminaliteit²³. Dit wordt bevestigd door de professionals. Een analist van de politie typeert een jeugdgroep als 'een katalysator om door te groeien'. De jongens die doorgroeien hebben in een jeugdgroep vaak al een leidende rol: *In de*

²¹ Chessa, Mantgem & Vermeulen, 2022.

²² Peeck, Sikkens-Dokter & Witteveen, 2021.

²³ Vugts, 2021.

jeugdgroepen waren deze personen vroeger al leidend en genoten ze aanzien. De kwaliteiten om door te groeien waren toen al zichtbaar (analist politie). Ditzelfde beeld komt naar voren uit het onderzoek van Ferwerda et al. (2013) waarbij ze drie criminele jeugdgroepen uit het verleden analyseerden en bekeken welke jongeren zich tot zwaardere criminelen hadden ontwikkeld. Bijna 70% was (na 10 tot 12 jaar) nog steeds crimineel, de helft daarvan kon als verdachte van zware georganiseerde criminaliteit getypeerd worden. Vaak waren ze als jongere lid van gewelddadige jeugdgroepen die buurten en wijken 'claimden' door middel van intimidatie van ondernemers en bewoners. Lidmaatschap van een dergelijke groep bleek een belangrijke voorspeller voor plegers van meer instrumenteel geweld, zoals gewelddadige overvallen. De onderzoekers zagen ook dat jongere familieleden van de doorgroeiers, zoals broertjes, neven vaak in eenzelfde jeugdgroep terechtkomen.

Maar professionals zien dat het klassieke ontwikkelingspatroon aan verandering onderhevig is. Er is geen duidelijk instapdelict meer. *Vroeger waren woninginbraken bijvoorbeeld een instapdelict. Nu is dat wisselend, oplichting, overval, winkeldiefstal. Het lijkt allemaal net zo makkelijk. Het is niet meer één ding (regisseur politie).*

De snelle carrière

Naast het klassieke patroon zien professionals de laatste jaren dat sommige jongeren vrij plotseling in beeld komen met ernstige delicten. Het lijkt alsof in deze groep stappen worden overgeslagen. Ze hebben (volgens politie informatie) niets op hun kerfstok en worden opgepakt voor bijvoorbeeld betrokkenheid bij een liquidatie. Een jeugdagent geeft een voorbeeld van een 15 jarige jongen: *Zo'n jongen die na twee winkeldiefstallen een woning beschiet, gaat van nul naar 100. Ze slaan flink wat stappen over op het criminele pad.* Professionals kunnen niet goed duiden wat de achtergrond van de ontwikkeling is. Een psychotherapeut zegt: *De afgelopen jaren is het wel heel snel gegaan met dingen die ik niet altijd begrijp. Ik doe dit werk al heel lang. Maar de laatste 5 jaar zie je hoe snel er geschoten en gestoken wordt. Bijvoorbeeld een jongetje van 12 jaar heeft al een pistool gehad. Dan ken ik echt niet. Er is iets aan de hand. Er worden heel veel stappen overgeslagen.* Volgens een professional is het ook een kwestie van op het verkeerde moment op de verkeerde plek zijn. En dan kan het heel snel gaan. Mogelijk dat sociale media een rol spelen in de snelle doorgroei. Een justitiemedewerker beschrijft: *Op openbare Telegram groepen komt de vraag wie wil snel geld verdienen? En vervolgens moeten ze ergens opdraven, krijgen een vuurwapen in hun hand gedrukt met de opdracht: jullie gaan nu een overval plegen, daar naar binnen en met die auto weg. Het gaat zo snel dat ze niet beseffen wat ze aan het doen zijn. Laatst was er zo'n zaak met drie jongens terwijl ze elkaar onderling niet kennen. Zo kan het dus zijn dat een jongen uit Rotterdam, Zoetermeer en Woerden met elkaar een strafbaar feit plegen. Er zijn meerdere zaken die zo zijn, met dit soort gelegenheidsstructuren.*

Een professional geeft aan: *Je ziet wel dat de kinderen steeds jonger naar wapens grijpen. Dat is wel eng en gevaarlijk. Je ziet dat het normale patroon een beetje door elkaar wordt geschud. Je ziet wel een opbouw in de verharding, maar dit begint jonger en gaat sneller. En ze grijpen steeds sneller naar messen en wapens. Dat is wel verontrustend (psychotherapeut). Weijers, Ferwerda en Roks (2021) wijzen ook op de verontrustende trend van verharding en geweld die voortkomt uit de drugscriminaliteit. Een psychotherapeut stelt: *Taghi is wel de trendsetter geweest om jonge jongens te gebruiken die eigenlijk helemaal niet opgeleid zijn om te liquideren en dat jonge jongens hiervoor worden gebruikt en opgeofferd. Dat is nieuw want daarvoor werd zo'n incident goed gepland, werd iemand gezocht die er goed in was. Nu gaat het ook vaak mis.**

Eruit stappen

Uiteindelijk zijn er ook jongeren die niet doorgroeien in de drugsgerelateerde criminaliteit maar stoppen met criminaliteit. Volgens de professionals zijn het jongeren die uiteindelijk niet opgewassen zijn tegen de nadelen van een crimineel leven. *Sommigen zijn niet gemaakt voor het milieu, ze zijn niet zo hard, het is niet hun wereld, ze kunnen niet mee in het geweld (analist politie).*

Het is echter niet eenvoudig om uit de (drugs)criminaliteit te stappen als je er eenmaal inzit. Zo geeft een regisseur van de gemeente aan: *Een enkeling wil er wel uit, ze leven immers continu in een warzone met heel veel stress. Sommigen willen er wel uit maar kunnen niet.* Jongeren worden op verschillende manieren onder druk gezet. Ook via social media vinden dit soort bedreigingen plaats, met een oproep om iemand iets aan te doen. *Op een telefoon vind je dan bv een foto van een PV met de naam omcirkeld. Dit is de snitch. Of het wordt dan in de groep gegooid om de aangever te intimideren (jeugdagent).* Maar er worden ook openbare oproepen geplaatst. Bijvoorbeeld: *'een bankoe als je deze zemmer de knk in slaat'* met een foto van een persoon erbij (online deskundige). Het is dan niet altijd duidelijk van wie de oproep uitgaat en of het tot een serieuze reactie leidt. Toch geeft een jeugdagent aan: *Er kan een prijs op je hoofd worden gezet: dat je moet worden neergestoken of geschoten. Dan zijn er weer andere jongeren die zich willen bewijzen, dit uitvoeren en dat ook filmen.*

De behoefte aan rust is dan ook een motiverende factor om eruit te willen stappen. *Zij leven constant met stress, ze zijn zelfs paranoia. Rust is belangrijk, ze zijn er alleen nog niet zo mee bezig. Ze denken dat komt wel als ik het gemaakt*

heb (straatcoach). Het zijn ook de jongens die nog openstaan voor hulp: *dat ze de kansen grijpen die ze geboden worden. Het is ook wel bepalend of ze bekennen of niet. Deze jongens laten zien dat ze het zelfinzicht hebben, 'ik wil dit pad niet op'* (officier van justitie). Het kunnen reflecteren en het hebben van moreel inzicht, fungeren ook volgens de literatuur als beschermende factoren tegen doorgroeien²⁴.

Maar stoppen met criminaliteit kan ook een natuurlijk proces zijn. Volgens Weijers (2020) is het stoppen met criminaliteit voor sommigen een extreme en extreem late vorm van volwassen worden. Voor een deel van de jongeren geldt dat het plegen van criminaliteit, een onderdeel is van het opgroeien. Vanuit de neurologie/biologie zouden er zelfs aanwijzingen zijn dat de ontwikkelingen van de hersenen een rol spelen bij het stoppen met het plegen van criminaliteit naarmate men ouder wordt²⁵. De meesten stoppen na verloop van tijd als gevolg van veranderingen in de levensloop. *Soms als zij iets ouder zijn, maken ze een andere keuze, krijgen een relatie. De 3 W's: wijf, wonen en werken. Als ze ouder worden stromen ze uit, ze kiezen voor een rustiger leven* (analist politie).

Uit onderzoek van Weijers komt naar voren dat professionele hulp en ondersteuning door de jongeren vrijwel nooit als reden werd genoemd om te stoppen met criminaliteit. Het zijn meer de personen uit de eigen omgeving die hierin ondersteunend waren, zoals ouders of de partner. *Voor ieder mens is dat natuurlijk anders, maar vaak is het liefde. Voorbeelden van jongeren die ouder zijn geworden, zijn bang dat ze niet oud worden. De liefde voor een kind, familie etc. motiveert om te veranderen*, zo bevestigt een psychotherapeut. Ook Ferwerda et al. (2013) geven aan dat het vooral 'significant others' zijn die bepalend zijn voor stoppen. Dit wordt herkend door verschillende professionals: *Je hebt uiteindelijk maar een persoon nodig die het verschil kan maken* (officier van justitie). Een gedragsdeskundige geeft aan dat het verschil tussen doorgroeien en stoppen één positief rolmodel kan zijn: *Wanneer je de pech hebt om geen keerpunt tegen te komen dan is de kans groot dat je doorgroeit*. Vooral het gevoel van eigenwaarde en ook respect van anderen is een belangrijke motivatie om te veranderen. Een veiligheidscoördinator geeft een voorbeeld van een jongere die zijn eerste muziekvideo maakt waar hij heel trots op is: *Hij is hier echt door gegroeid, hij voelde dat hij meer was dan een rotzak. Hij werd gezien en kreeg erkenning. Hij werd echt iemand. Doordat hij meer zelfwaardering kreeg was hij ook makkelijker aanspreekbaar op zijn gedrag en kon zijn moeder tegen hem zeggen dat hij geen pakketjes meer weg moest brengen*.

Casus: Wapens, geweld en drugs

Toni's delicten en gedrag doen vermoeden dat hij diep in de georganiseerde drugscriminaliteit zit.

Proces

Toni is 22 jaar en woont met z'n moeder in Amstelveen. De lijst met delicten waarvan hij wordt verdacht is relatief kort. Hij begint met diefstallen maar daarna worden de delicten snel ernstiger van aard: bezit van een vuurwapen, betrokkenheid bij een zeer gewelddadige overval en uiteindelijk wordt hij als uithaler aangetroffen in Rotterdam. Toni lijkt een vaste groep om zich heen te hebben waarmee hij de verschillende delicten pleegt.

Signalen

Bij een verkeerscontrole, waarbij Toni met een paar jongens in een auto zit, wordt een vuurwapen aangetroffen, evenals een grote hoeveelheid geld. Toni wordt vaker in een dure huurauto gezien. Hij gedraagt zich over het algemeen netjes en beleefd tegenover de politie. Tijdens een verhoor beroept hij zich standaard op zijn zwijgrecht op alle vragen. Bij zijn laatste verhoor heeft hij ook geen behoefte aan een advocaat want hij zegt toch op alles zwijgrecht, zo geeft hij aan.

²⁴ de Boer et al., 2022.

²⁵ Ferwerda et al., 2021.

4. Kenmerken van doorgroeiers

De professionals geven over het algemeen aan dat “De Doorgroeiër” niet bestaat. *Het is lastig echt kenmerken te noemen want het zijn echt verschillende types en uiteenlopende jongens*, zo geeft een officier van justitie aan. Uit de gesprekken met de professionals kunnen er echter wel twee type doorgroeiers worden onderscheiden. De meer uitvoerende jongens, voor wie de criminaliteit een ‘way of life’ is geworden en de meer strategische jongens die hoger op de ladder komen in de criminaliteit. De echte doorgroeiers lijken vooral in deze laatste groep te vinden te zijn.

De strategische doorgroeiër

Een kleine groep heeft de potentie om carrière te maken. De jongeren die de potentie hebben om daadwerkelijk door te groeien onderscheiden zich volgens de professionals van de gewone veelplegers of uitvoerders. *Het is nodig dat mensen je willen volgen, dat je een leider kunt zijn. Je hebt een sterk karakter nodig. Sommige mensen hebben dat gewoon. Daar luisteren anderen naar. Het is ook nodig dat je verhard bent, meedogenloos. Je moet in staat zijn om the king van zijn troon te stoten (straatcoach).*

Volgens een psychotherapeut verschillen deze strategische doorgroeiers van de uitvoerende doorgroeiers omdat ze een beter zelfbeeld hebben: *Die hardere jongens hebben toch wel veel meer zelfbewustzijn en het gevoel van ‘ik kan dat’. Die hebben ook wel dat ze denken ik hoor niet bij de maatschappij, maar ze zien wel dat ze veel meiden kunnen krijgen of goed zijn in dealen, ik ben wel iemand die bepaalde macht heeft. Ze hebben een gevoel van eigenwaarde dat de andere groep een stuk minder heeft.*

Kil en verhard

De strategische doorgroeiers worden door de professionals gekarakteriseerd als jongens die kil en verhard zijn, weinig gevoel tonen, gewetenloos en manipulatief zijn. *De kans dat iemand doorgroeit, verschilt van persoon tot persoon maar de leiders zijn wel de harde jongens, ze hebben weinig gevoel/empathie, je moet meedogenloos zijn. Ze willen geld maken (jeugdagent).*

Het verschil zit wat mij betreft meer in de verhardheid zeg maar, en de gewetensloosheid, bij sommigen is de verharding gewoon iets minder en vind je toch ergens nog een haakje om contact te hebben en bij anderen merk je, die hebben echt niks te verliezen en die gaan gewoon, ja, het maakt hun eigenlijk niet uit (gedragsdeskundige). Dit wordt ook herkend door een jeugdagent: *Deze jongens hebben weinig gevoel.* Een psychotherapeut vult aan: *Ze zijn in staat om hun geweten uit te zetten waardoor ze soms kil kunnen zijn.*

In diverse interviews hebben professionals aangegeven dat om door te kunnen groeien er een zekere bereidheid moet zijn om geweld te plegen. *Ze zetten geweld functioneel in en zijn provocerend (regisseur gemeente). Je moet je bewijzen op straat, je hebt iets hoog te houden anders wordt jezelf onderdrukt. Je moet jezelf ook kunnen verdedigen om jezelf staande te kunnen houden. Je moet wel de kwaliteiten hebben (veiligheidscoördinator).* Om door te kunnen groeien, moeten ze bereid zijn om risico's te nemen en geweld te plegen. Dit wordt bevestigd door de meta analyse van Calderoni et al. (2022) waaruit tevens blijkt dat gewelddadige personen een beduidend grotere kans hebben om betrokken te zijn bij georganiseerde criminaliteit.

Twee gezichten

Maar naast deze kille kant zijn het vaak ook juist de innemende jongens. Ze zijn voorkomend en charismatisch. Hierdoor is het niet meteen voor iedereen duidelijk met wat voor type ze te maken hebben: *hij is heel charmant dus hij kan er heel schattig uitzien, maar ondertussen is hij kei en kei hard. En dat is voor veel mensen niet te begrijpen dat iemand ook zachte leuke kanten heeft maar aan de andere kant heel hard en kil is. Ze zijn vooral erg gericht op hun eigen belang (psychotherapeut).* Ze zijn eigen baas en werken voor hun eigen gewin. De psychotherapeut geeft een voorbeeld van een 12 jarige jongen, een leiderstype. *Ze gaan samen iets doen, maar dat mislukt en dan keert hij zich tegen zijn vriend en dat hij maar de schade moet betalen en noem maar op. Van zijn eigen vriend. Dat is echt een eenmansbedrijf. Het heeft niets te maken met ‘we zijn er voor elkaar’. Het zijn keiharde zaken.*

Het zijn de slimme (sociaal slim) jongens die weten hoe ze zich moeten gedragen. Ze hebben vaak een vlotte babbel en denken situaties naar hun hand te kunnen zetten. Een regisseur van de gemeente vertelt: *Zij bepalen jouw inzet. Ze zijn heel berekenend, willen dat jij als hulpverlener iets voor ze regelt, bijvoorbeeld een woning. Ze zijn instrumenteel manipulatief en communicatief handig.* Het zijn jongens die hun ruimte pakken en de regie in een gesprek nemen. *Ze nemen het over, wie ben jij, wat kom jij doen? Dat doen ze ook bij de politie. Ze nemen de ruimte in, zijn uit op macht. Dat voel je meteen (psychotherapeut).* Volgens een regisseur van de gemeente wanen ze zich onaantastbaar en hebben schijt aan alles.

Een medewerker van justitie heeft een soortgelijke ervaring met een doorgroeier: *Ik heb momenteel een jongen die weigert onderzocht te worden. Er is vaak sprake van sociopathie, gebrekkige gewetensvorming. Hij gebruikt het contact instrumenteel: wat kan hij bij mij halen? Geen wederkerigheid. De focus is volledig op het eigen belang en er is geen sprake van wroeging of twijfel.*

Een medewerker van een detentiecentrum geeft aan: *Ze kennen de regels bijna beter dan ik en weten precies hoe ver ze moeten gaan om te krijgen wat ze willen.* De doorgroeiers gedragen zich keurig tijdens hun detentieperiode waardoor ze in aanmerking komen voor een plusprogramma met meer vrijheden maar aan de andere kant zijn ze niet bereid om contact te hebben met hun (externe) regisseur als dat ze niets oplevert.

Netwerkers

Het zijn ronselaars die anderen dingen voor ze laten doen. *Het is de intelligentere groep, jong volwassenen, in het middenkader. Ze zetten andere jongeren in en blijven buiten het schootsveld, ze worden minder snel opgepakt en opgemerkt door politie en justitie (psychotherapeut).* Het zijn jongens die de capaciteiten hebben om door te groeien, omdat ze anderen aan het werk kunnen zetten, aansturen, leiding geven. Ze hebben organisatietalent en een ondernemersgeest. Een jeugdagent beschrijft ze als volgt: *Netwerkers pur sang, ze zijn goed in het regelen, het onderhouden van contacten. Het is echt relationeel vakmanschap. Ze weten precies wat belangrijk is in de relatie.* Deze jongens hebben overwicht en laten niet over zich heen lopen. Ze hebben een reputatie: *als het fout gaat weet ik je te vinden. Het zijn gewoon mensenhandelaren met een bepaalde gewetenloosheid. Ze moeten daadkrachtig zijn, ze zijn niet altijd zelf fysiek sterk maar kunnen bv wel snel over een pistool beschikken.*

De strategische doorgroeiers worden omschreven als een groep die moeilijk aan te pakken is, ze willen geen bemoeienis, het is een groep die niet eenvoudig te bereiken is, geen grip op te krijgen. Ze zijn vermijdend, of ze gedragen zich juist sociaal wenselijk maar gaan intussen gewoon door.

De uitvoerende doorgroeier

Daarnaast zie je de uitvoerders die ook doorgaan met criminaliteit plegen en waarbij de delicten ook ernstiger worden, maar die geen hogere positie verwerven binnen een netwerk. Voor een deel van de doorgroeiers zal gelden dat ze blijven hangen op het niveau van uitvoerder: een soort glazen plafond in de wereld van de georganiseerde criminaliteit. Een psychotherapeut stelt: *het is net als in de echte wereld, sommige zijn ambitieus en sommige zijn tevreden met de plaats die ze hebben.*

Maar het kan ook te maken hebben met een gebrek aan capaciteiten. Mogelijk is deze groep meer beïnvloedbaar dan de strategische doorgroeiers. *Het zijn jongens met heel weinig capaciteit om mee te doen in de maatschappij en die zijn heel makkelijk te werven omdat ze die leider idealiseren, behoefte hebben om gezien te worden, dit zijn de jongens die de containers leeghalen, jongens die gebruikt worden en soms ook opgeleid worden om anderen te werven (psychotherapeut).* Ze worden omschreven als meelopers. Ze zijn impulsief. Deze groep heeft veel emotieregulatie problemen en identiteitsproblemen. *Ze zijn heel snel boos, gekwetst, gekrenkt, eenzaam, ze zijn heel impulsief, lage intelligentie en heel beïnvloedbaar. En ze hebben het idee dat de wereld niet van hen is.* Ze zijn veel emotioneler dan de strategische groep. Daar waar de strategen vooral gericht zijn op zichzelf, is deze groep meer gericht op de ander.

De uitvoerders worden ingezet voor klussen waarbij het risico hoog is. Ze worden misbruikt door de grote criminelen die zo zelf buiten schot weten te blijven. De professionals omschrijven de uitvoerders als naïef. Ze overzien de gevolgen van hun handelen niet of ze zijn bang voor hun opdrachtgever. Qua profiel zouden deze jongeren ook op de top 600/400 kunnen lijken. Ze hebben vaak een hele lijst van registraties, ook voor handel harddrugs, waaruit op te maken valt dat zij wel in contact staan met een drugsnetwerk.

Vrouwelijke doorgroeiers

Tijdens de gesprekken lag de focus voornamelijk op jongens/mannen maar ook de rol van meiden wordt door verschillende professionals benoemd. *De meisjes zitten er wel mee in verweven (regisseur politie).* Ze kunnen op verschillende manieren betrokken zijn bij criminaliteit. Bijvoorbeeld door spullen te bewaren, te verplaatsen of door bijvoorbeeld voertuigen of bedrijven op hun naam te hebben staan. In sommige gevallen zien professionals dat ze zich bezig houden met dealen of andere strafbare feiten. Het is dan niet duidelijk of ze verdachte zijn of slachtoffer. In veel gevallen wordt gesproken over kwetsbare meiden maar professionals vragen zich ook af: hoe kwetsbaar zijn ze? *Alles wat geld maakt, daar zijn ze voor in. Ook meiden hebben daar een rol in. Ze faciliteren en regelen soms ook weer andere meiden, bv bij instellingen om ze de prostitutie in te halen, mensenhandel. Maar meiden worden ook gebruikt om mannen erin te luizen en ze vervolgen af te persen of ze worden beroofd. De meiden zijn een onderdeel van het*

geheel. Ze worden afhankelijk gemaakt of geïntimideerd maar kunnen ook zelf een actieve rol gaan spelen door andere meiden te ronselen (jeugdagent). De professionals realiseren zich dat een goed zicht op de rol van meisjes ontbreekt.

Casus: Intimiderend

Mick heeft relatief weinig delicten op zijn naam staan en geen enkel drugsdelict. Toch zijn er signalen van doorgroeien.

Achtergrond

Mick is 23 jaar en woont bij zijn ouders in Amsterdam. Hij is vaak samen met zijn neef die een hele reeks van antecedenten op zijn naam heeft staan. Ook een andere neef is bij politie bekend. Jaren geleden is er op hem geschoten. Er zijn aanwijzingen dat Mick in drugs dealt, al zijn er geen harde feiten. Hij heeft weinig politieregistraties: vier antecedenten, die voornamelijk met geweld te maken hebben.

Signalen

Mick staat de politie altijd vriendelijk te woord. Hij wordt in een mutatie beschreven als de leider van een aantal jongens, die hij duidelijk de opdracht gaf naar de politie te luisteren. Maar uit verschillende verhoren met slachtoffers blijkt dat Mick ook behoorlijk intimiderend kan zijn: in eerste instantie komt hij over als leuke jongen met een vlotte babbel maar dat kan snel veranderen. Een slachtoffer werd gedwongen geld te geven en haar auto uit te lenen. Ze verklaarde dat ze eerst een leuk contact had, maar dat Mick en zijn neef haar daarna intimideerden waardoor ze geen nee tegen ze durfde te zeggen. Haar auto werd uiteindelijk bij een overval gebruikt. Ook dwingen de neven een man drugs van ze te kopen. Als hij aangeeft dat hij dat niet wil, wordt de man flink mishandeld.

5. Signalen van doorgroeien

Hoewel er geen duidelijke patronen zijn die duiden op doorgroeien, wordt door de professionals wel een aantal (mogelijke) signalen genoemd. Jongeren vertonen opvallend gedrag of gaan zich plotseling anders gedragen. Door bewust te zijn van dit soort signalen kan eerder opgemerkt worden dat bepaalde personen mogelijk doorgroeien.

Dure spullen

Beginnende doorgroeiers zijn mogelijk te herkennen aan dure spullen zoals kleding, scooters, auto's en sieraden of veel geld. Ze pronken ermee want het geeft hen aanzien, een bepaalde status. Ze willen een *'plaatje neerzetten'*, laten zien dat het goed met hen gaat (analist politie). Hun behoefte om gezien te worden is immers groot. Het geld en de dure spullen geven de doorgroeiers daarnaast een gevoel van macht en controle. *Als ik de boel naar mijn hand zet voelt het veilig en heb ik de macht. Maar ze zullen het vertalen naar geld. Want geld is een middel om macht en veiligheid te krijgen* (psychotherapeut).

Doorgroeiers worden regelmatig in dure auto's gezien. Een straatcoach vertelt hoe belangrijk een auto voor hen is. Hun doel, wat ze willen hebben is: *huisje, auto en een gezin. Vraag een jongen: wanneer ben je een echte man geworden? Dan zegt hij toen ik een auto kocht of zelfs al als hij een rijbewijs heeft zodat hij in een auto kan rijden.*

Er wordt veel gewisseld van auto en vaak betreft het ook huurauto's. De auto's worden soms voor langere tijd gehuurd of ze staan op naam van een (vrouwelijk) familielid. Ook in het onderzoek naar criminele netwerken in de Wildemanbuurt²⁶ viel het op dat er veel huurauto's werden gebruikt. Het biedt ze de mogelijkheid om anoniem rond te rijden. Bovendien kan een huurvoertuig niet persoonlijk worden afgepakt.

Zoals al in 'Dealers in de dop' werd beschreven, kunnen ook meerdere telefoons en veel geld duiden op betrokkenheid bij drugscriminaliteit. Het hebben van een (dure) cryptotelefoon is voor de professionals een aanwijzing dat jongeren zijn doorgegroeid; *Het is afhankelijk van de functie die je hebt in het criminele netwerk, of je zo'n telefoon nodig hebt. Die telefoons zijn behoorlijk prijzig en dat is vaak een hele investering. Deze moeten ze vaak zelf aanschaffen. Functies waarop je zo'n ding nodig hebt zijn bijvoorbeeld koerierswerk, dan moet je aangestuurd kunnen worden op afstand. Dan heb je dus zo'n ding nodig* (analist politie).

Maar professionals duiden er ook op dat als ze wat ouder worden, ze zich minder opvallend zullen gedragen. Een analist van de politie zegt hierover: *Als ze wat ouder worden, wordt dat minder, ze worden voorzichtiger. We hebben ook wel waarschuwingen binnen de CAT²⁷ data gezien, er worden levenslessen gegeven aan de 'soldaten' dat ze hun geld niet in een keer moeten uitgeven, dat valt op. Daarnaast geeft een veiligheidscoördinator aan dat het geld meestal snel wordt uitgegeven: Hij is een doorgroeiër, onder de radar. Hij wil gewoon veel geld verdienen. Hij wil rijk zijn. Niet rijk worden. Hij geeft veel geld uit, maar wil niet opvallen. Je ziet hem niet in dure auto's of aan VIP tafels want dan val je teveel op. Hij geeft zijn geld uit aan uitgaan.* Ook een detentiemedewerker constateert dat doorgroeiers vaak over dure spullen beschikken: *Ze lopen hier soms rond met jassen van 2000-3000 euro, dure schoenen, petjes, dragen kostbare gouden sieraden etc. De spullen worden ook gebruikt als handel zodat ze weer drugs etc. kunnen kopen.*

Drugs- en wapenbezit

Drugs- en wapenbezit zijn vaak duidelijke signalen voor betrokkenheid bij drugshandel. Professionals geven aan dat er weinig zicht op is. *Ik denk dat jongens daar niet zo vaak voor gepakt worden* (psychotherapeut). Het vindt heimelijk plaats en er wordt geen aangifte van gedaan. De signalen komen van netwerkpartners maar ook wel van thuis, bijvoorbeeld dat een vader drugs aantreft. Door de politie wordt het (soms bij toeval) aangetroffen bij een aanhouding of een fouillering. Voorbeeld uit een casus: *jongen met drukke baan, in weekend middelengebruik. Aangehouden met 9 wikkels op zak, zogenaamd voor eigen gebruik. Hij is duidelijk een dealer.* Ook hebben de verdachten dan vaak veel geld op zak waar ze geen goede verklaring voor hebben zoals blijkt uit het volgende fragment uit een verhoor met een 18 jarige vermoedelijke doorgroeiër: *Verbalisant: Er zijn drie telefoons aangetroffen bij je fouillering. Wat kun je daarover vertellen? Verdachte: Smartphone is van mijn moeder. Zelf heb ik er geen een. Die kleine Nokia is van mij daar bel ik zelf mee. Verbalisant: In je fouillering zijn er tevens 10 biljetten van 50 euro en 15 biljetten van 20 euro aangetroffen. Dat is nogal een bedrag. Wat kun je hierover vertellen? Verdachte: Dat is van sparen van mijn ouders. Het is 800,- euro. Ik wilde kleren kopen en bepaalde schoenen.*

²⁶ Ferwerda, Brouwer, Hölzken & Kroese, 2021.

²⁷ Crypto Analyse Team- team dat zich bezighoudt met analyse van cryptodata zoals verkregen uit de Encrochatdata

Ook uithalers zitten volgens een regisseur van de gemeente duidelijk diep in de georganiseerde drugscriminaliteit: *Je denkt misschien dat de uithalers simpele uitvoerders zijn, maar belangrijk om te kijken hoe zo'n jongere in de organisatie is gepositioneerd. Je zet niet zomaar een loopjongen in, hij is immers wel verantwoordelijk voor zo'n 4000 kg coke.*

De professionals verwachten niet dat er door de doorgroeiers zelf veel drugs gebruikt wordt: *Ze gebruiken zelf geen drugs, ze moeten zich kunnen beheersen (veiligheidscoördinator).* Er wordt wel veel geblowd door deze doelgroep. Mogelijk gebruiken ze ook andere soorten drugs maar een regisseur van de politie verwacht niet veel: *al snoepen ze weleens uit eigen voorraad.*

Het bezit van een vuurwapen is volgens politiemedewerkers een belangrijk signaal. *Een jongere met een vuurwapen, dat is voor ons eigenlijk echt wel een signaal dat ze ook in die wereld zitten.* In sommige gevallen gaat het om Kalasjnikovs. Ook in drillrap worden regelmatig vuurwapens getoond. Hierop doorpakken is echter lastig, de personen in de clips zijn onherkenbaar en als het wel leidt tot opsporing worden de wapens en drugs ook bij huiszoekingen vaak niet aangetroffen.

Gedrag op straat

Professionals geven aan dat jongeren die doorgroeien in de georganiseerde criminaliteit zich soms opvallend netjes gaan gedragen. Een regisseur van politie vertelt: *Ze gedragen zich nu netjes. Daarvoor waren ze veel overlastgevend en juist géén vriend van de politie. Ineens gingen ze zich netjes gedragen. Ze zijn plotseling voorkomend en vriendelijk tegen de politie en wijzen zelfs andere jongeren in het bijzijn van de politie terecht. Er hangen meer personen omheen. Een persoon is duidelijk een leider. Hij spreekt namens de groep met politie, is netjes, heeft aanzien. Die jongen heeft echt invloed, dure kleding maar heeft ook schulden*

De doorgroeiers begrijpen dat ze door dit gedrag minder de aandacht trekken van de politie. Het zijn lessen die ze waarschijnlijk onderling aan elkaar doorgeven. Als voorbeeld wordt een jeugdgroep genoemd: *De groepsleden waren eerder veel in beeld bij politie als overlast gevende groep ivm straatroven, inbraken. Opeens zagen we ze niet meer. Later blijkt dat ze hennepplantages rippen, veel geweld. Naar de politie toe gedragen ze zich voorbeeldig. Terwijl ze vroeger gewoon gingen knokken (regisseur politie).*

Door het sociaal wenselijk gedrag te vertonen houden ze de politie op (gepaste) afstand zoals blijkt uit het volgende fragment uit een mutatie: *Op de hoek zag rapp een rode BMW 120 geparkeerd staan. Opmerkelijk aangezien locatie. Bleek lease/huurauto te zijn. Kort daarop kwam er uit de straat een jonge jongen lopen, die vervolgens de auto ontgrendelde. Op de vraag of hij de auto daar had neergezet bevestigde hij dit. Hierop RBW gevorderd. Hij gaf aan dit niet zo snel te kunnen vinden. Gaf wel een ANWB pas. Bleek te gaan om X. Hij was daar even gestopt om een praatje met een andere jongen te maken. ID gegevens daarvan onbekend gebleven. Hierop X. gevraagd auto in parkeervak te zetten. Dit heeft hij vervolgens ook gedaan. X. was tijdens controle netjes en beleefd. Wel opvallend dat hij veel opiumantecedenten op naam had staan. Geen redenen om hierop door te pakken. Het aangepaste gedrag kan als een vorm van professionalisering worden beschouwd.*

Contact vermijden

Maar ook juist ontwijkend gedrag kan erop wijzen dat er wat speelt. Een straatcoach vertelt: *Ze waren bijvoorbeeld eerst blij om een straatcoach te zien en ineens vermijden ze het contact. Dan weet je dat ze iets te verbergen hebben.* Een jeugdagent beschrijft dat een groep jongeren eerst goed benaderbaar was maar op een gegeven moment geen contact meer wilde. Een regisseur van de politie zegt hierover: *Ze willen met niemand en niets te maken hebben. Onbekend of dat moedwillig is.* En ook regisseurs van de gemeente zien dat jongeren soms de boot afhouden; *hij heeft geen probleem. Het zijn jongens die hulp afhouden. Ze ervaren hun leven/werk niet als een probleem.* Ook van Koppen et al. (2017) signaleerden in hun onderzoek dat een moeizaam contact met de jeugdbescherming kenmerkend was voor de doorgroeiers en dat de betrokken hulpverleners bij deze groep vaker negatieve verwachtingen hadden ten aanzien van interventies.

Onder de radar

Professionals zien dat jongeren die doorgroeien soms een tijdje van de radar zijn voor ze bijvoorbeeld een heftig feit plegen. Het is niet duidelijk wat er dan gebeurt. Een medewerker van justitie vertelt: *Dat gat dat is boeiend, het is niet duidelijk wat ze dan doen of dat ze dan druk zijn met andere dingen.* Daarnaast beschrijft een van de analisten van de politie dat jongeren die in de georganiseerde criminaliteit doorgroeien soms 'gecleand' worden: hun boetes worden afbetaald zodat ze meer onder de radar kunnen opereren en niet meer opvallen. Een regisseur van de gemeente zegt hierover: *Doorgroeiers zijn uit beeld. Ze worden ook geholpen door anderen om uit beeld te blijven, ze leren van anderen wat ze wel en niet moeten doen.* Het onder de radar gaan is voor veel professionals wel een aanwijzing dat

iemand mogelijk aan het doorgroeien is: *Onder de radar en minder op straat aanwezig. Als je niets van ze hoort, moet je je juist zorgen gaan maken* (regisseur politie).

Het van de radar verdwijnen is ook iets wat uit het onderzoek van Ferwerda (2013) naar voren kwam. Harde kernleden van de jeugdgroep verdwenen op een goed moment uit het publieke domein en raakten blijkbaar ook bij de politie uit het oog. Ook op sociale media was weinig over deze personen te vinden.

Een justitiemedewerker beschrijft: *Je ziet ook wel schutters van 25-27 jaar, ze hadden 3 of 4 jaar geleden een gewelddelict en daarna zijn ze uit beeld geraakt*. Uit een studie naar uitvoerders van liquidaties blijkt ook dat de daders periodes uit beeld van de politie raakten²⁸. Geen van de 26 onderzochte personen zaten in een persoonsgerichte aanpak en waren dus niet goed in beeld bij professionals ondanks dat ze vaak wel al op jonge leeftijd met de politie in aanraking waren geweest. De onderzoeker wijst op het belang juist aandacht te hebben voor jongens die uit beeld (dreigen te) raken.

Het is voor professionals soms lastig om goed zicht te houden. Een gedragsdeskundige geeft aan dat ze soms denken dat het goed gaat maar toch wordt een jongere die ze in regie hebben plotseling opgepakt voor een ernstig feit: *Dat verrast ons dan wel, maar dat is dan voor de politie eigenlijk geen verrassing omdat ze al langer bezig waren, dus het is maar net welke informatie je hebt denk ik want jongeren presenteren het natuurlijk wel alsof het allemaal goed gaat..*

Gedrag tijdens strafproces

Tijdens verhoor

Jonge verdachten die voor het eerst worden aangehouden zullen tijdens een verhoor nog wel bereid zijn om te verklaren maar naarmate ze ouder worden (of vaker aangehouden zijn) wordt er in verhoren standaard gekozen voor zwijgrecht. In sommige gevallen zullen ze op de vragen uit het sociaal verhoor nog wel antwoord geven maar meestal beroepen ze zich tijdens het zakelijk verhoor steevast op hun zwijgrecht, vaak op advies van de advocaat. Daarnaast speelt het probleem van niet willen *snitchen*. Een jeugdagent legt uit: *Iedereen weet, je gaat niet snitchen, dat is enerzijds uit angst maar ook gewoon: dat doe je niet. Het is not done*. Een officier van justitie bevestigt dit: *Over het algemeen is de regel: je praat niet met de politie. En soms zie je ook wel dat ze banger zijn voor de andere jongens dan voor de politie bv jongens wat lager in de rangorde. Op zitting willen ze soms nog wel wat verklaren. Dat wordt ook wel geadviseerd als er bv veel bewijs is maar ze zullen nooit de namen van medeverdachten vertellen. En misschien is het ook wel begrijpelijk dat je die er niet bij wil lappen*.

Maar mogelijk is er meer aan de hand en is er volgens een regisseur van de gemeente sprake van angst: *We zien in de verhoren dat ze zich beroepen op hun zwijgrecht. Als verbalisant zou je eigenlijk moeten vragen: kan of wil je niet verklaren? Dan geef je ze een mogelijkheid voor een escape. Misschien kunnen ze wel niet... omdat het gevaarlijk voor hen is. Dan kan je hier wat mee*.

Eigen advocaat

Wat opvalt, is dat sommige verdachten gebruik maken van een eigen advocaat. Voor jongeren onder de 18 jaar is verhoorbijstand door een advocaat meestal gratis. Normaal gesproken krijgen verdachten een piketadvocaat toegewezen maar ze hebben ook de mogelijkheid te kiezen voor een andere piketadvocaat of een eigen advocaat. Volwassen verdachten zullen een eigen advocaat echter zelf moeten bekostigen als deze niet staat ingeschreven bij de Raad voor Rechtsbijstand²⁹. Volgens sommige professionals wordt kennis over advocaten gedeeld onder jonge verdachten. Een jeugdagent geeft aan: *Het gebeurt vaak dat ze dezelfde advocaat hebben. Ze praten ook met elkaar over advocaten. Je merkt ook dat in dergelijke gevallen de advocaat in kwestie al op de hoogte is van de aanhouding voordat deze door de politie in kennis is gesteld*. De professionals achten het mogelijk dat de advocaat in sommige gevallen zelfs voor de verdachte betaald wordt.

Het hebben van een eigen advocaat zou volgens de professionals kunnen duiden op doorgroeien aangezien men zich af kan vragen hoe zij een advocaat kunnen betalen. In het sociaal verhoor wordt hier echter nooit op doorgevraagd. Een jeugdagent vertelt: *Je ziet soms dat ze foto's maken van een proces verbaal. Die krijgen ze via advocaten. Het kan zijn dat de eigen advocaten hiermee ervoor zorgen dat ze niet snitchen. Dat ze weten wat hij heeft gezegd*. Met de berichtgeving over de advocaat van Taghi in het achterhoofd, valt niet uit te sluiten dat er meer speelt. Een professional wijst op het bestaan van 'huisadvocaten' van criminele families of 'clubadvocaten' van motorbendes. *Een verdachte met een eigen advocaat heeft wel een signaalfunctie*, aldus een analist van de politie.

²⁸ Adjiembaks, 2021.

²⁹ Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2022.

Gedrag tijdens detentie

Een aantal professionals geeft aan dat de gevangenis een leerschool is voor doorgroeiers en een mogelijkheid om hun netwerk uit te breiden: *Ook van de leiderfiguren is bekend dat ze gewoon zitten te werven, voor hen is het een walhalla (psychotherapeut).*

Een detentiemedewerker vertelt hoe slim ze het aanpakken: *Je ziet soms dat jongeren op bezoek komen bv broertjes of 'vriendjes' die drugs of een mobiel proberen binnen te smokkelen. Jongens van 14 jaar mogen alleen op bezoek komen maar als ze gepakt worden dan krijgen ze geen straf. Dat weten ze.*

Bedreigingen

*Een dreiging op een persoon is interessant, zo legt een regisseur van de politie uit. Het kan een signaal zijn dat deze persoon in de zwaardere criminaliteit terecht is gekomen. De professionals weten van het bestaan van dodenlijsten en oproepen op sociale media om personen iets aan te doen. De bedreigingen kunnen serieus zijn, zo geeft een psychotherapeut aan: *Wat ik ook opvallend vind is dat veel van deze jonge jongens al een dode vriend hebben, dat is heel heftig. Dat is niet normaal.* Jongeren worden op verschillende manieren onder druk gezet. Niet snitchen is de gouden regel, zeker ook uit angst voor represailles. Er worden geen verklaringen afgelegd en er wordt niets gemeld. Dat is een probleem voor de professionals. Slachtoffers worden geïntimideerd. Een regisseur van de politie licht dit toe: *De meldingsbereidheid is nul. Ze willen anoniem blijven, al is dat lastig. Ze zeggen: 'Ik los het zelf wel op'. Persoon met een gebroken kaak: 'Nee hoor, er is niets gebeurd'. Ze hebben niet gezien wie het gedaan heeft terwijl ze dondersgoed weten wie het was.**

Professionals zien dat bij bedreigingen slachtoffers naar het buitenland vluchten: *Van een jongen in een groepje doorgroeiers woont familie in Spanje. Als er een dreiging is op een van hen, gaat deze persoon even werken in Spanje. Of een persoon vertrekt naar opa en oma die in Frankrijk wonen bij dreiging, een toevluchtsoord (regisseur politie).*

Reizen naar het buitenland

Volgens de professionals kunnen reisjes naar het buitenland een signaal zijn dat jongeren doorgroeien in de drugsgelateerde criminaliteit. Jongeren gaan naar Spanje, Turkije, Marokko of Suriname. Maar de vraag is waar ze dit van betalen als ze geen inkomen hebben. Een van de analisten van de politie geeft aan: *Tegenwoordig gaan ze niet meer rond hun dertigste naar Spanje, maar naar Dubai als ze in de twintig zijn. Dit wijst erop dat ze internationaal al in de business zitten. Daar worden de zaken gedaan. Er gaat zoveel geld in om. Steeds jonger en kapitaalkrachtiger.* Maar het is volgens de professionals niet eenvoudig om goed inzicht te krijgen in hun reisbewegingen: *We weten bijvoorbeeld dat ze op reis gaan naar Curaçao en dan terugkomen via Parijs, een belangrijke smokkelroute maar we kunnen het niet hard maken (regisseur gemeente).*

Werk en opleiding

Professionals constateren dat doorgroeiers soms werk hebben dat als dekmantel kan dienen voor hun illegale praktijken. Ze zijn bijvoorbeeld vaak ZZP-er of werken bij kleine bedrijven waarvoor ze op meerdere plekken moeten zijn *zoals koerier, pakjes rondbrengen. Zo hebben ze een legitieme reden om rond te rijden (regisseur politie).*

Daarnaast lijkt het er op dat ook bepaalde opleidingen vaker voorkomen onder doorgroeiers waarbij de kennis mogelijk ook te gebruiken is voor drugsgelateerde criminaliteit. Zoals opleidingen in de logistiek of retail. Een detentiemedewerker haalt een casus aan waarbij stagiaires van beveiligingsopleidingen werden ingezet door criminelen: *Zo waren er ook stagiaires die geronseld waren en in opleidingen gezet met het doel om spullen binnen te smokkelen. Dit is ook in de media geweest.*

Door professionals wordt benoemd dat doorgroeiers in sommige gevallen holdings of stichtingen op hun naam hebben staan. *De doorgroeiers vreten zich ook in de bovenwereld bv hebben stichtingen/ bv 's op hun naam of kopen panden. Dit is ongeacht de leeftijd en hun families profiteren mee (regisseur gemeente).*

Dit wordt herkend door de detentiemedewerker. Gedetineerden hebben bijvoorbeeld koeriersbedrijfjes of stichtingen op hun naam staan. En bedrijven van gedetineerden staan bij de KVK ingeschreven op het adres van de gevangenis waar zij zijn geplaatst. In sommige gevallen wordt tijdens detentie (regelmatig) geld naar het betreffende bedrijf of stichting overgemaakt:

Casus: Van kwaad tot erger

Yassir begint al jong met het plegen van criminaliteit en heeft duidelijk relaties in de georganiseerde criminaliteit.

Proces

Yassir is 14 jaar wanneer hij voor het eerst met de politie in aanraking komt, daarna wordt hij nog geregistreerd voor feiten als hinderlijk gedrag, betrokken bij mishandeling, diefstallen, zwartrijden en een inbraak. Yassir blijkt zich ook al langere tijd met drugsdelicten bezig te houden zoals met het verkopen van lachgas, handel in nepdope, hij is ook meermaals betrapt op handel in harddrugs, niet alleen in het centrum van Amsterdam maar ook elders in Nederland. Opvallend is dat hij tijdens een verhoor aangeeft dat hij min of meer gedwongen wordt om in drugs te handelen, hij zou schulden hebben bij een vriend en die dreigt zijn moeder iets aan te doen wanneer hij niet betaalt. Uiteindelijk is hij betrokken bij een liquidatie.

Signalen

Signalen die duiden op dat Yassir aan het doorgroeien is, zijn te vinden in zijn gedrag tijdens het strafproces. Hij beroept zich steevast op zijn zwijgrecht en ook in het sociaal verhoor wil hij geen antwoord geven op vragen over zijn gezin. Hij vraagt om zijn eigen advocaat, ook wanneer hij elders in Nederland aangehouden wordt. Tevens wijst hij de politie er regelmatig op dat hij niets hoeft te vertellen, omdat alles toch al in het systeem staat. Hij wordt geregeld aangetroffen met andere bekende drugscriminelen waarvan een tevens veroordeeld is voor zware geweldsdelicten en wapenbezit. Dat hij zelf in het bezit is van zware wapens is ook een signaal.

6. Suggesties voor aanpak

Tijdens de interviews zijn, naast de inzichten die ze gegeven hebben over doorgroeiers, door de professionals ook suggesties gedaan voor de aanpak van (potentiele) doorgroeiers. Daarnaast worden in dit hoofdstuk aanbevelingen gedaan die gebaseerd zijn op de inzichten die in de eerdere hoofdstukken aan bod zijn gekomen.

Bewustwording

Een goede aanpak en aandacht voor de problematiek begint bij bewustwording. Wie zijn de jongeren die potentieel doorgroeien naar ernstigere criminaliteit of naar een hogere positie in een crimineel netwerk? Dit onderzoek levert een bijdrage aan meer inzicht in de verschillende aspecten van dit fenomeen. De doorgroeier bestaat echter niet en kent vele verschijningsvormen. Het zijn multiplegers en opportunisten die alles aangrijpen zolang het ze maar geld (en daarmee) status oplevert. Om doorgroeiers in de drugs goed in het vizier te krijgen heeft het - hoewel het tegenstrijdig klinkt - geen zin om te veel te focussen op de drugscriminaliteit. Het is nu eenmaal een delict wat vaak niet zichtbaar is en bovendien plegen de doorgroeiers daarnaast (of daarvoor) een veelheid aan delicten. Om op te klimmen en überhaupt in het vizier te komen van een crimineel netwerk moeten jongeren opvallen, zich bewijzen en laten zien dat ze loyaal zijn door onder andere geweld te plegen of risicovolle klussen te doen. De bereidheid tot het plegen van geweld lijkt dan ook een belangrijke voorwaarde om door te kunnen groeien. Ze moeten een zekere hardheid bezitten. Volgens de professionals zijn er twee typen doorgroeiers te onderscheiden: de strategische doorgroeier en de uitvoerende doorgroeier die mogelijk allebei een andere aanpak nodig hebben. De strategische doorgroeier is slim en weet precies hoe hij zich moet gedragen. Hij heeft vaak twee gezichten. Hard en kil maar tegelijkertijd charmant en innemend. De uitvoerende doorgroeier heeft minder controle over zijn emoties en lijkt de gevolgen van zijn daden niet goed te kunnen overzien. Deze groep wordt ingezet voor risicovolle klussen. Het is nog onduidelijk in hoeverre meisjes en vrouwen doorgroeien in de drugsgerelateerde criminaliteit. Hier zou beter naar gekeken moeten worden. Meer kennis over aspecten van doorgroeier kan helpen om bepaald gedrag eerder te signaleren of te doorzien.

Vroegtijdig signalen opvangen

Professionals menen dat in sommige gevallen bepaald gedrag al jong zichtbaar is, bijvoorbeeld agressie of een bepaalde hardheid. De scholen zien het eerste als er sprake is van afwijkend gedrag. Een psychotherapeut geeft aan dat hij schrikt als hij bijvoorbeeld hoort dat *een jongere klas 1 binnenkomt op de middelbare school en dat al kinderen in groep 2 bang voor hem zijn. Dat zeg ik tegen scholen ook als je zo'n jongen binnen ziet komen waar andere kinderen bang voor zijn, dan moet je dat onmiddellijk stoppen anders neemt hij binnen no time de hele school over.*

Op scholen wordt veel gezien maar er wordt nog te weinig gemeld. Een jeugdagent pleit voor een goede relatie tussen politie en scholen zodat scholen geen angst hebben om te melden. *Je ziet bv al kleine dingen op de basisschool. De scholen zien het eerste als er sprake is van afwijkend gedrag. Maar ze melden het vaak niet (de goede uitgesloten), uit angst voor imago (en daarmee subsidies). Ze willen niet met de politie praten of vragen bv niet met een politie auto voor de deur te gaan staan, dat geeft een bepaalde indruk. Je moet aan het begin van het schooljaar de ouders een bericht sturen: af en toe komt de politie. Dan weten ze ervan.* Ook andere professionals erkennen dat de angst voor imago of voor represailles een rol speelt bij scholen om niet te melden.

Ook een psychotherapeut pleit er voor om vroegtijdig de verbinding aan te gaan met jongeren: *Ons hele systeem is niet gebaseerd op langdurige begeleiding, want dat is duur, overbetrokken, maar sommigen hebben gewoon geen goed prosociaal netwerk. Belangrijk om ze te verbinden met de goede personen. Soms moet iemand dat overnemen, dat is ook voor de maatschappij essentieel dat er iemand is die hem confronteert. Dat is nodig, dat kan je niet doen als je nieuw bent. Netwerken met elke jongen opbouwen op de lagere school al, want je ziet al welke jongens uit gaan vallen, je ziet al jongens op het plein hangen, ik vind dat je daar het werk moet doen. Netwerk eerder bouwen en wie heeft dan de beste kansen.*

Monitoren van jeugdgroepen

Zoals al eerder benoemd zijn criminele jeugdgroepen een voedingsbodemp voor doorgroeiers. Vooral de leiders uit jeugdgroepen zijn potentiele doorgroeiers, zo blijkt uit onderzoek. Daarnaast kunnen de leiders als negatieve rolmodellen fungeren voor de jonge aanwas. Er wordt dan ook geadviseerd om jeugdgroepen nauwlettend in de gaten te houden om op deze manier de doorgroeiers in beeld te krijgen. Ook Weijers, Ferwerda en Roks (2021) pleiten voor het opbouwen van een specialisme waarbij jonge slimme doorgroeiers in beeld worden gebracht en vroegtijdig door recherche kunnen worden aangepakt.

Opvallend gedrag

Ook tijdens het proces van doorgroeien kunnen signalen worden opgevangen. Ze hebben vaak dure spullen, wapens, meerdere telefoons of een cryptotelefoon waarvan men zich kan afvragen hoe ze er aan komen of hoe ze deze kunnen betalen. Maak ook de omgeving van jongeren (familie, school, jongerenwerk en verenigingen) hiervan bewust en welke mogelijkheden ze hebben om met deze signalen om te gaan. Daarnaast beschrijven professionals opvallende veranderingen zoals het van de radar verdwijnen. Deze jongeren die uit beeld raken zijn interessant. Juist op deze signalen zou men alert moeten zijn en indien mogelijk er achter komen wat er speelt. Is iemand gestopt met criminaliteit, zit hij of zij vast of is er meer aan de hand.

Maar let ook op gedrag waaruit blijkt dat ze bedreigd worden: dat ze angstig zijn, niet durven te verklaren, aangeven het zelf wel te zullen oplossen en zelfs vluchten naar het buitenland. Dit alles kan duiden op problemen met het criminele circuit.

Drugscriminaliteit serieuzer nemen

Een deel van de professionals benadrukt dat drugsgerelateerde criminaliteit niet altijd de prioriteit heeft gekregen die nodig was. Dit wordt bevestigd door de portefeuillehouder drugs van de Nationale politie die in het voorwoord van het fenomeenbeeld drugs schrijft³⁰: *'De afgelopen decennia heeft de drugsproblematiek weinig aandacht gehad van de overheid. De verslavingsproblematiek leek beheersbaar, de drugsoverlast handhaafbaar en de discussie met betrekking tot de volksgezondheid richtte zich voornamelijk op legalisering en regulering. De drugshandel daarentegen kon mede dankzij deze relatieve stilte bijna ongehinderd doorgroeien'*. Drugscriminaliteit kreeg minder aandacht dan bijvoorbeeld de HIC (high impact crime) delicten terwijl de ontwrichtende werking op de maatschappij groot is. Een regisseur van de politie erkent dat er pas de laatste jaren meer aandacht is voor doorgroeiers. *Drugs zijn lang geen prio geweest. Als we geen last hadden van iemand, was het oke. Je wist wel dat het niet goed zat, maar we deden er niets mee.* Volgens sommige professionals krijgt drugscriminaliteit nog steeds niet de prioriteit die nodig is. Een veiligheidscoördinator merkt op over de drugshandel in zijn gebied: *Hier is alles zichtbaar, maar politie moet er ook wat aan doen. Als burgers het gewoon zien op straat wat er gebeurt, dan toch raar, dat de politie er niets aan doet.* Een justitiemedewerker geeft aan: *Onze prioriteit ligt vaak niet bij drugs omdat er niet echt een slachtoffer is en geen reden tot directe actie, zoals je wel hebt bij geweld.* Justitieel gezien zijn ook de opsporingsmogelijkheden beperkter dan voor andere delicten met meer impact. *Bij drugsfeiten heb je weinig mogelijkheden om bv iemand te observeren. Handel voor hard drugs, je gaat hiervoor niet iemand onderzocht krijgen. Bij geweld heb je meer mogelijkheden. Terwijl drugsfeiten voor heel veel narigheid kunnen zorgen, bv dat ze stappen maken richting geweld maar het is abstract, slachtoffer is niet zichtbaar. Bij 'bloed aan de muur' gaan we wel heel hard rennen* (officier van justitie).

Pakkans vergroten en afpakken

Professionals pleiten er dan ook voor om de pakkans van drugscriminelen te vergroten. *Je moet de grote jongens pakken waar het pijn doet. De pakkans verhogen. Dan gaan de grote vissen verhaal halen bij de kleine vissen. Ze raken hun handel kwijt als wij de kleine vissen vangen* (veiligheidscoördinator). Daarnaast wijzen de professionals op de mogelijkheid om bij doorgroeiers hun dure spullen af te pakken: *ik denk dat wat bij hen het meeste werkt: gewoon afpakken, daar zit het meeste status* (psychotherapeut). Een detentiemedewerker merkt op dat ook veel gedetineerden met dure kleding en spullen rondlopen die ze vervolgens gebruiken om onderling te verhandelen terwijl bekend is dat ze nog schulden hebben.

Tijdens verhoor

Ook tijdens een verhoor zijn er mogelijkheden om beter zicht op doorgroeiers te krijgen of aanknopingspunten te vinden voor een aanpak. Zoals eerder beschreven zou men extra alert kunnen zijn op angst bij de verdachte. Stel in een verhoor hier gerichte vragen over. Mogelijk willen ze eruit maar kunnen ze het niet. Hoe zorg je dat deze groep de informatie krijgt over eventuele hulp om eruit te stappen zoals 'de eervolle uitweg'. Ook zou men in een sociaal verhoor kunnen doorvragen op onduidelijkheden, bv hoe iemand de advocaat bekostigt als er weinig inkomsten zijn.

Detentie: spreiden of juist bij elkaar?

Volgens een aantal professionals gaat de criminaliteit in detentie gewoon door. Er leven bij een aantal van de professionals ook zorgen over de contacten en vaardigheden die ze op doen tijdens detentie of in jeugdinstituten. De professionals pleiten dan ook voor spreiding. Een psychotherapeut geeft aan: *Ik ben niet gelukkig met 48 top 600 bij elkaar want die zitten de hele tijd elkaar te leren hoe je dingen moet doen. Ze leren veel van elkaar.*

Maar een detentiemedewerker zet hiertegenover: *of ze nou bij top600 jongens zitten of ergens anders: ze leren toch wel van elkaar, leren elkaar kennen. Bij detentie is dat altijd het risico.* De detentiemedewerker ziet vooral voordelen

³⁰ Chessa, Mantgem & Vermeulen, 2022.

van het combineren van doorgroeiërs met de top 600. *Er zitten hier casemanagers en PIW-ers die bewust voor deze doelgroep hebben gekozen. Op de top600 heb je 3 tot 4 mensen werken op een groep van 48, bij regulier is dat 2 tot 3 man personeel.* Hierdoor is meer tijd voor interventies voor gedetineerden dan bij reguliere afdelingen en kan het personeel specifiek getraind worden om met deze doelgroep om te gaan. Dat is niet mogelijk als alle doorgroeiërs verspreid over het land zitten.

Kennis en inzicht in online wereld

De online wereld is een essentieel onderdeel van de leefwereld van jongeren. De beelden op social media laten hen geloven dat criminaliteit loont. Rappers met een duidelijke criminele achtergrond zoals JoeyAk zijn populair en hebben talloze volgers. Volgens professionals gebruikt hij zijn status mogelijk ook om jongeren te ronselen. Veel jongeren zien JoeyAK als een rolmodel en willen zijn voorbeeld volgen. Maar ook grote rechtszaken rondom Taghi zoals het Marengo proces worden met grote belangstelling gevolgd. Professionals geven aan dat social media niet alleen een negatieve rol spelen in de leefwereld van jongeren. Er kan ook een positieve werking vanuit gaan. Mogelijk kunnen online platforms gebruikt worden om jongeren op een positieve of preventieve wijze te beïnvloeden.

Daarnaast maken professionals zich zorgen dat ze op het gebied van social media niet voldoende toegerust zijn. *We zijn als organisatie helemaal niet goed op de hoogte wat er online gebeurt. We zijn ouderwets bezig door hoe we relaties aangaan op straat en te kijken naar welke fysieke contacten ze hebben. Maar veel contacten vinden online plaats. We missen daardoor heel veel, en de werkwijze is allang verleden tijd. Soms worden jongens met elkaar gepakt en dan vraag je je af, hoe kennen ze elkaar dan? We hebben zo'n jongen dan elke dag gecontroleerd (jeugdagent).* De professionals realiseren zich dat in de telefoons van jongeren veel informatie te vinden is maar het uitlezen van telefoons kost maanden de tijd en wordt dus nauwelijks gedaan. *Dat is zo'n blind spot. Frustrerend. Telegram bv uitlezen kost maanden. Versleutelde berichten. En zoveel berichten, een kakafonie. Dat is niet werkbaar meer (politie regisseur).*

Maatschappelijk probleem

Veel professionals geven ook aan dat de drugsgelateerde criminaliteit een maatschappelijk probleem is en deels veroorzaakt is door de keuzes die in het verleden gemaakt zijn. Er is sprake van een zekere verharding in de maatschappij. *Durkheim zei het eigenlijk al, de samenleving krijgt de criminaliteit die het verdient. Het is een maatschappelijk probleem. Politieke keuzes die 20 jaar geleden zijn gemaakt daar zie je nu de effecten van. Er is sprake van een verharding van de maatschappij. Minder sociaal. We kijken minder naar elkaar om. Bijvoorbeeld vroeger had je een schoolontbijt voor kinderen die thuis niks te eten hadden. Dit is allemaal wegbezuinigd. Solidariteitsprincipe is minder aanwezig. Een meer verharde en gepolariseerde maatschappij (psychotherapeut).*

Samenwerking

Wellicht een open deur maar de samenwerking tussen diverse maatschappelijke instellingen is cruciaal om doorgroeiërs effectief aan te kunnen pakken. De professionals zien op een aantal vlakken meer mogelijkheden om beter samen te werken. *Je moet samenwerken, bv met een wijkactieteam, vroeg aan de voorkant komen. Met elkaar weten we veel maar los van elkaar weten we weinig. De oplossing zit in de veiligheidsketen. En niet met acht verschillende organisaties op een persoon, maar één regiehouder (jeugdagent).*

De drugsgelateerde criminaliteit speelt zich enerzijds lokaal af maar er zijn altijd connecties die over eenheidsgrenzen en zelfs landsgrenzen gaan. Bovenregionale samenwerking is dan ook cruciaal om tot een effectieve aanpak te komen: *Er wordt per incident geacteerd maar er is een bovenregionaal team nodig (regisseur politie).*

Een detentied medewerker geeft aan dat er meer mogelijk is zolang er maar afspraken worden gemaakt: *Men zegt dan ook weleens: als ze binnen zitten kunnen we niks, maar dat klopt niet. Je kan heel veel doen. Als je de juiste afspraken met elkaar maakt dan kan je samenwerken. Bv als je niet met je regisseur praat, kom je niet in aanmerking voor een plusprogramma met meer vrijheden/promotie naar ander regime.*

Het uitwisselen van gegevens zou professionals kunnen helpen om doorgroeiërs beter in beeld te krijgen of effectiever aan te kunnen pakken. Een detentied medewerker geeft aan dat er meer mogelijk is op het gebied van de contacten van doorgroeiërs: *We hebben als DJI goed zicht op wie er langs komen/op bezoek komen. Ook dat kan interessant zijn om te monitoren. En ook de meiden die op bezoek komen, zij zijn vaak ook kwetsbaar. Het Rosa project (gericht op kwetsbare meiden) zou hier misschien ook wat mee kunnen doen.* Daarnaast zouden de regisseurs van de gemeente bijvoorbeeld graag de mogelijkheid krijgen om inzicht te hebben in bijvoorbeeld geldstromen en reisbewegingen. Hiervoor moeten afspraken gemaakt worden en de uitwisseling van gegevens moet goed geregeld zijn. *Om het aan te pakken zullen we moeten samenwerken met netwerkpartners ondersteund door convenanten. Privacy is een probleem, soms zie je dat convenanten niet op elkaar aansluiten (jeugdagent).*

Verbinding

De professionals geloven daarnaast in de relatie met jongeren en hun familie: een band opbouwen is van belang. *Veel jongens hebben geen vaderfiguur. Dat proberen wij als straatcoaches deels op te vangen. De gemeente en politie zouden veel meer moeten investeren in individuele begeleiding. Dat je max 2 a 3 jongeren hebt die onder jou vallen. Dan kun je veel meer bereiken, echt een verandering teweeg brengen* (straatcoach) Soms zal het een kwestie van een lange adem zijn om jongeren weer op het rechte pad te brengen. *Je moet je verbinden aan zo iemand. Ik blijf soms wel 8 jaar bij jongens. Sommige jongens komen steeds weer bij me terug. Ik blijf er bij. Ze zijn heel gevoelig voor wie het is, ze moeten je vertrouwen. Ze hebben het ook nodig dat iemand tegen ze zegt 'ik vind het zo knap dat je al zo lang uit de gevangenis bent'. Als ze geen mensen in hun eigen netwerk hebben, geen familie, hebben ze geen positieve rolmodellen. Dat is cruciaal* (psychotherapeut).

De omstandigheden verbeteren waarin iemand opgroeit, is volgens een jeugdagent de basis: *Je zou wat moeten doen aan armoedebestrijding, zorgen dat ze een goed thuis hebben, school moet een veilige school zijn.*

De focus moet niet liggen op wat er niet goed gaat maar ga op zoek naar de positieve krachten: in de mensen om hen heen of de capaciteiten die ze hebben. *Je moet de gezinnen in, je moet de wijken in, je moet de mensen die deze gezinnen kennen, de krachten benutten. Fragmentatie van initiatieven aanpakken. We zijn nu bezig met hoe we deze krachten kunnen bundelen want samen zijn we sterk. Bekijk het van de positieve kant, ja je hebt signalen en risicofactoren maar kijk ook naar de krachten. Dat vergeten we nog wel eens. Geef de mensen de mogelijkheid om er zelf uit te komen* (psychotherapeut). Een veiligheidscoördinator geeft aan: *de jeugdzorg is veel te versnipperd. Daarbij kijken ze alleen maar of de opvoedsituatie veilig is en gaat het alleen over procedures en niet meer over de inhoud. Wat heeft een gezin echt nodig? Laat hulpverleners eerst eens rondkijken, het gesprek aangaan, wat is er echt nodig? Daarnaast pleit hij ervoor om de professional meer discretionaire ruimte te geven. Wat is er nou eigenlijk aan de hand? Laat ze die verantwoordelijkheid voelen om er iets mee te doen, daadwerkelijk iets te veranderen.*

Ongrijpbaar

De aanpak van doorgroeiers in de drugsgerelateerde criminaliteit is niet eenvoudig. Professionals duiden de groep aan als ongrijpbaar en dat heeft meerdere oorzaken. Wanneer jongeren opklimmen in de georganiseerde drugscriminaliteit zullen ze zich meer en meer onder de radar begeven en jongere loopjongens het risicovolle werk laten doen. Ook beschrijven de professionals een proces waarbij doorgroeiers zich plotseling netjes of minder opvallend gaan gedragen. Hun boetes worden afbetaald en er worden onderling tips uitgewisseld om niet teveel op te vallen door bv niet teveel te pronken met dure spullen. Tijdens verhoren beroepen ze zich steevast op hun zwijgrecht, zelfs op vragen in het sociaal verhoor. In hun contacten met professionals geven doorgroeiers aan geen problemen te hebben. Tijdens detentie weten ze zich perfect te gedragen zodat ze in aanmerking komen voor meer privileges. Een andere reden voor de ongrijpbaarheid van deze groep heeft te maken met de online wereld: een belangrijk deel van hun belevingswereld. Daar worden klussen aangeboden, contacten gelegd en kunnen drugs en wapens worden gekocht.

Om meer grip te krijgen op de jongeren die doorgroeien in de drugsgerelateerde criminaliteit zal er op meerdere borden gespeeld moeten worden. Samenwerking, kennisopbouw en informatie-uitwisseling is daarbij essentieel. En vooral ook een lange adem en een scherpe blik.

7. Samenvatting

Dit onderzoek heeft tot doel om doorgroeiers beter in beeld te krijgen. Er bestaat geen eenduidig beeld van de doorgroeier en er is behoefte aan meer inzicht om aanknopingspunten te vinden voor interventies. Om meer te weten te komen over doorgroeiers is literatuuronderzoek uitgevoerd, zijn casussen bekeken en interviews gehouden met professionals uit het zorg- en veiligheidsdomein die werken met doorgroeiers.

De onderzoeksvraag luidt: *Wat is kenmerkend voor jongeren die doorgroeien in de drugscriminaliteit en is er sprake van zichtbare ontwikkelingspatronen?* Daarbij is deze vraag onderverdeeld in enkele deelvragen over kwetsbaarheden, het proces van doorgroeien, kenmerken en signalen.

Kwetsbaarheden

Sommige jongeren zijn extra kwetsbaar om in de georganiseerde (drugs) criminaliteit te belanden. Professionals zien vooral dat problemen in de thuissituatie jongeren kwetsbaar maken voor een criminele carrière: armoede, eenoudergezinnen en problemen in het gezin zoals verslaving, psychische problematiek en huiselijk geweld. In sommige gezinnen heerst een wantrouwen naar de overheid waardoor het moeilijk is in contact te komen met deze gezinnen. Ook zijn er jongeren die in families opgroeien waar criminaliteit de norm is en waardoor het heel lastig wordt om *niet* het criminele pad op te gaan. Door de problemen thuis zoeken ze hun heil op straat of bij een jeugdgroep. Verkeerde vrienden zijn een belangrijke manier om betrokken te raken bij criminaliteit. Ook de buurt waarin ze opgroeien, speelt hierin een belangrijke rol. Bovendien kunnen ze via de online wereld gemakkelijk in contact komen met de verkeerde personen. Naast gezins- en omgevingsfactoren spelen persoonlijke kenmerken een rol: een gevoel van desillusie 'er niet mogen zijn' en een laag zelfbeeld maakt ze extra kwetsbaar. Professionals duiden op gedragsproblemen zoals agressie en grensoverschrijdend gedrag die mogelijk al jong zichtbaar zijn. Ook zijn professionals van mening dat jongeren die een bepaalde ongevoeligheid hebben en zich slecht kunnen verplaatsen in anderen, een groter risico lopen om door te groeien in de georganiseerde criminaliteit. De benoemde risicofactoren worden veelal bevestigd door de literatuur. Over de intelligentie van doorgroeiers zijn de professionals niet eenduidig; Hoewel er enerzijds gesproken wordt over jongeren met een licht verstandelijke beperking, wordt ook geconstateerd dat een zekere slimheid wel nodig is om door te groeien. Het is volgens professionals niet mogelijk doorgroeiers op basis van achtergrondkenmerken te onderscheiden. Zoals een professional aanduidt: *Ze hebben allemaal wel een bepaalde kwetsbaarheid maar deze is niet te voorspellen. Het is een cocktail van heel veel factoren. Want ook met deze kwetsbaarheid heb je 99% van de jongeren die niet dat pad op gaan.*

Het proces van doorgroeien

Doorgroeiers laten geen duidelijk patroon zien in hun criminele carrière. Professionals duiden ze aan als multiplegers. Het zijn opportunisten: Ze doen alles zolang het maar geld (en daarmee status) oplevert en drugshandel levert nu eenmaal veel geld op. Maar ze plegen net zo makkelijk andere delicten. Jongeren worden er enerzijds door bekenden ingetrokken maar aan de andere kant bieden jongeren zich ook zelf aan. Om op te klimmen in een crimineel milieu is het belangrijk om gezien te worden: jongeren moeten zich bewijzen (lef tonen) om aan lucratieve klussen te komen. Het tonen van loyaliteit en betrouwbaarheid is belangrijk, bijvoorbeeld door het uitvoeren van geweldsklussen. De bereidheid tot het plegen van geweld lijkt dan ook een belangrijke voorwaarde om door te kunnen groeien. Ze moeten een zekere hardheid bezitten. Er is (zeker ook onder invloed van social media) sprake van fluïde netwerken.

Voor een deel van de doorgroeiers geldt dat ze een klassiek doorgroeiproces doormaken: ze beginnen al jong met het plegen van criminaliteit en gaan gaande weg steeds meer en ernstigere criminaliteit plegen. Jeugdgroepen spelen hier ook een rol in. Doorgroeiers werden vaak al waargenomen als leden van criminele jeugdgroepen. Maar daarnaast zien professionals dat voor een deel van de doorgroeiers geldt dat ze vrij plotseling betrokken raken bij een ernstig delict en er geen sprake is van een duidelijk instapdelict of ontwikkelingspatroon. De achtergrond hiervan is voor professionals niet makkelijk te duiden en elke casus lijkt een specifiek geval van factoren. Het hangt mogelijk samen met de algemene trend van verharding en de toename van wapengeweld onder jongeren. Daarnaast zou social media een rol kunnen spelen waar drugs, wapens en klussen worden aangeboden en jongeren eenvoudig in contact kunnen komen met criminele netwerken. Meer onderzoek naar de achtergronden van snel doorgroeien is gewenst.

Tot slot zijn er ook jongeren die niet doorgroeien. Professionals geven aan dat het jongeren zijn die niet opgewassen zijn tegen de hardheid van de criminele wereld. Ook de stress en de onrust die een crimineel leven met zich meebrengt is voor sommigen de reden om zich terug te trekken. Daarnaast is het plegen van criminaliteit voor veel jongeren een onderdeel van het volwassen worden en stopt het met het ouder worden of het verkrijgen van de welbekende 3 W's: woning, wijf en werk. Professionals benoemen ook dat voor sommigen geldt dat ze iemand ontmoeten die tot de jongere door kan dringen om ze te bewegen andere keuzes te maken. Iemand door wie ze zich gezien voelen of een positief rolmodel. Toch is het moeilijk om eruit te stappen als ze dat willen. Jongeren worden onder druk gezet of bedreigd.

Kenmerken van doorgroeiers

De doorgroeier bestaat volgens de professionals niet. En hoewel doorgroeiers geen duidelijk patroon laten zien in hun criminele carrière, wordt door professionals over het algemeen wel onderscheid gemaakt tussen strategische doorgroeiers en uitvoerende doorgroeiers. De laatste groep gaat wel meer en ook ernstige criminaliteit plegen maar lijkt niet over de juiste capaciteiten te beschikken om echt door te groeien. Ze blijven hangen op een bepaald niveau. Deze uitvoerders hebben vaak meer problemen met emotieregulatie dan de strategische doorgroeiers. Ze zijn bijvoorbeeld snel boos, impulsief. Volgens professionals worden de uitvoerders ingezet voor risicovolle klussen. Ze overzien de gevolgen niet of zijn bang voor 'de baas'. De strategische doorgroeier heeft de kwaliteiten om door te groeien. Deze groep wordt door de professionals aangeduid als manipulatief en ze weten anderen voor zich aan het werk te zetten. Het zijn jongeren met twee gezichten: aan de ene kant innemend en charmant maar aan de andere kant ook kil, meedogenloos en totaal gericht op hun eigen belang. Ze voelen zich onaantastbaar. Het zijn ondernemers, netwerkers, sociaal slim en weten precies hoe ze zich moeten gedragen. Zelfs tijdens detentie weten ze zich bijvoorbeeld perfect te gedragen zodat ze in aanmerking komen voor meer privileges.

In het onderzoek is vooral gesproken over mannelijke doorgroeiers. Toch geven professionals aan dat ook vrouwen niet onderschat mogen worden. Vaak worden ze als slachtoffer of als kwetsbaar beschouwd maar mogelijk spelen zij een belangrijkere rol dan tot nu toe bekend is. Professionals zijn zich bewust van de blinde vlek op dat gebied.

Signalen van doorgroeien

Een groot probleem voor het constateren van drugshandel is dat het heimelijk plaatsvindt. Er wordt geen aangifte van gedaan en er is vaak geen sprake van slachtofferschap. Doorgroeiers in de drugsriminaliteit zullen de straathandel overlaten aan de loopjongens en daardoor minder zichtbaar zijn. Toch worden door de professionals verschillende signalen benoemd die zouden kunnen duiden op doorgroeien. Het gaat dan vooral om het gedrag dat ze gaan vertonen. In de eerste plaats worden dure spullen zoals kleding, sieraden, auto's en veel geld in verband gebracht met doorgroeiers. Het geeft ze status en aanzien. Aan de andere kant geven professionals aan dat de slimmere doorgroeiers zich realiseren dat ze daarmee opvallen en wordt waargenomen dat criminelen elkaar hierin opvoeden. Meerdere telefoons, vooral kostbare cryptotelefoons en wapens zijn een aanwijzing dat iemand betrokken is bij georganiseerde drugshandel.

Maar wat vooral opvalt is dat doorgroeiers zich plotseling anders gaan gedragen. Jongeren die eerst goed benaderbaar waren, willen plotseling geen contact meer of men ziet dat iemand zich eerst vijandig richting politie gedroeg maar zich plotseling netjes en meewerkend gaat gedragen. Daarnaast valt op dat sommige jongeren onder de radar gaan. Ze raken uit beeld en voor veel professionals is dit een aanwijzing dat er mogelijk meer aan de hand is.

Tijdens een verhoor kunnen bepaalde gedragingen interessant zijn om alert op te zijn: enerzijds kan er sprake zijn van angst om te verklaren. Snitchen is not done en veel jonge verdachten beroepen zich steevast op hun zwijgrecht. Soms maken ze gebruik van een eigen advocaat, waarbij professionals zich afvragen: hoe wordt die betaald? Ook bedreigingen kunnen een aanwijzing zijn dat jongeren verstrikt zijn geraakt in een crimineel milieu. In sommige gevallen is bekend dat ze om deze reden naar het buitenland vluchten. Aan de andere kant wordt door professionals waargenomen dat jongeren al op vrij jonge leeftijd naar landen zoals Dubai reizen.

Suggesties voor aanpak

Veel professionals geven aan dat de drugsgerelateerde criminaliteit een maatschappelijk probleem is dat deels veroorzaakt is door keuzes die in het verleden gemaakt zijn. Er is sprake van een zekere verharding in de maatschappij.

Om doorgroeiers in de drugs goed in het vizier te krijgen heeft het - hoewel het tegenstrijdig klinkt - geen zin om te veel te focussen op de drugsriminaliteit. Het delict is vaak niet zichtbaar en zoals beschreven: het zijn multiplegers.

Bewustwording van de verschillende aspecten van doorgroeien is van belang om vroegtijdig signalen te kunnen opvangen.

Professionals pleiten voor een vroegtijdig contact en te letten op bepaald gedrag om (potentiele) doorgroeiers in het vizier te krijgen. Sommige signalen zijn mogelijk al jong zichtbaar bijvoorbeeld op school, in de wijk en als lid van jeugdgroepen. Door al vroeg contact te leggen, wordt beter inzicht in de achtergronden van jongeren verkregen en kunnen gedragsveranderingen opgemerkt worden. Een band opbouwen met de jongere en het gezin is een kwestie van lange adem.

De aanpak van drugsriminaliteit zou (nog) meer prioriteit moeten krijgen. De pakkans moet omhoog. De aandacht moet niet alleen uitgaan naar de grote jongens maar ook naar de kleinere loopjongens. Ook de vervolging van

drugsdealers krijgt vaak minder prioriteit dan van bijvoorbeeld geweldplegers. Professionals zien mogelijkheden voor een effectievere samenwerking zolang er maar goede afspraken worden gemaakt over informatie uitwisseling tussen organisaties. De blik moet breed: niet alleen regionaal maar ook nationaal en internationaal.

Professionals noemen doorgroeiers ongrijpbaar en dat heeft meerdere oorzaken: Ze gaan onder de radar, laten anderen het risicovolle werk doen. Ze gaan zich plotseling netjes of minder opvallend gedragen. Ze zijn zorgmijndend, geven aan geen problemen te hebben en beroepen zich tijdens een verhoor steevast op hun zwijgrecht. Een andere reden voor de ongrijpbaarheid van deze groep heeft te maken met de online wereld: een belangrijk deel van hun belevingswereld. Daar worden klussen aangeboden, contacten gelegd en kunnen drugs en wapens worden gekocht. Er is meer kennis nodig van de online wereld en de mogelijkheden om via social media signalen op te kunnen vangen of bewijs te verzamelen.

Om meer grip te krijgen op de jongeren die doorgroeien in de drugsgerelateerde criminaliteit zal er op meerdere borden gespeeld moeten worden. Samenwerking, kennisopbouw en informatie-uitwisseling is daarbij essentieel. En vooral ook een lange adem en een scherpe blik.

Casus: Een vriendelijke beer

Het beeld van Stanley bij politie en jeugdbescherming verschilt nogal.

Proces

Stanley woont in Aalsmeer bij zijn oma. Hij pleegt op 18-jarige leeftijd een woningoverval waarbij hij het slachtoffer met een mes bedreigt en het slachtoffer vastbindt op een stoel. Hij heeft een jaar eerder bij een straatroof iemand op het hoofd geslagen met een vuurwapen. Bovendien is hij al eerder een keer aangehouden voor wapenbezit van een mes.

Signalen

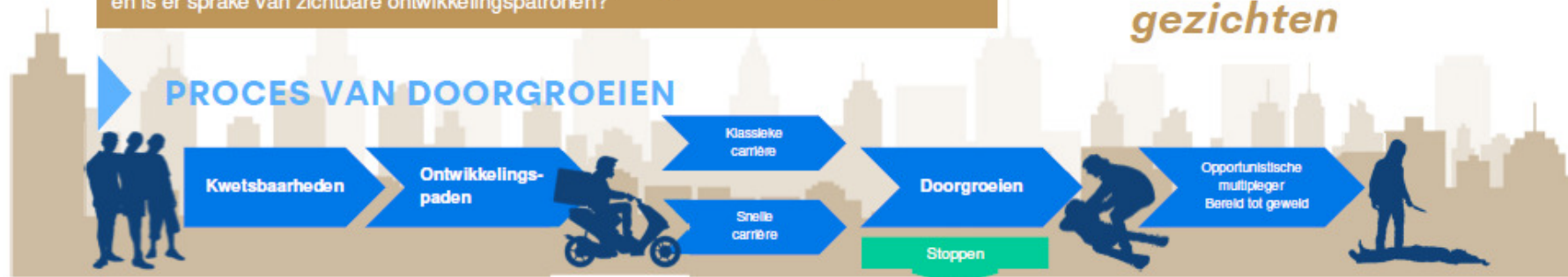
De reclassering heeft een adviesrapport opgesteld over deze jongen. Daarin staat o.a. dat hij zich netjes heeft gehouden aan de schorsingsvoorwaarden, heeft meegewerkt aan toezicht en begeleiding vanuit jeugdbescherming en ze hebben hem leren kennen als een zachtaardige grote beer. Tevens staat er dat hij en zijn vrienden wel eens worden aangesproken door de politie wanneer ze op straat hangen, maar er geen zorgen zijn wat betreft overlastproblematiek en politie/justitie-contacten.

Doorgroeiers

Een kwalitatief onderzoek naar doorgroeiers in de drugsgerelateerde criminaliteit

Centrale vraag: Wat is kenmerkend voor jongeren die doorgroeien in de drugscriminaliteit en is er sprake van zichtbare ontwikkelingspatronen?

“Ze hebben echt twee gezichten

KENMERKEN

Strategische doorgroeier

- Kil en verhard
- Charmant en innemend
- Manipulatief
- Netwerkers, sociaal slim
- Gericht op zichzelf

Uitvoerende doorgroeier

- Beïnvloedbaar en impulsief
- Problemen met emotieregulatie
- Risicovolle klussen
- Veelplegers, maar geen leiders
- Gericht op de ander

Niet doorgroeier

- Niet (ver)hard genoeg
- In staat tot zelfreflectie
- Behoeft aan rust
- Stabiliteit in werk, woning, gezin
- Significant other

SIGNALEN

In bezit van

- **Dure spullen:** geld, kleding, sieraden/accessoires, auto's, cryptotelefoons
- **Drugs en wapens**

Gedrag op straat

- Gaat zich plotseling anders gedragen: **Contact vermijdend** of juist opvallend **vriendelijk/meewerkend**

Gedrag tijdens strafproces

- Kennis van **regels en procedures**
- Pakt **regle** tijdens een gesprek
- Vraagt om **eigen advocaat**
- **Angstig:** bang om te snitchen, of wordt bedreigd

Zichtbaarheid

- Een doorgroeier is **ongrijpbaar**
- **Minder zichtbaar** op straat, pronkt minder met dure spullen
- **Verdwijnt onder de radar**

8. Literatuur

Actiecentrum Veiligheid en Zorg Amsterdam-Amstelland (2022). *Voortgangsrapportage Weerbaar Amsterdam*. Actiecentrum Veiligheid en Zorg / Directie Openbare Orde en Veiligheid, april 2022.

Adjiembaks, S. (2021). Uitvoerders van liquidaties, wat is hun profiel? *Secondant*, juni 2021

Boer de, H. Ferwerda, H., Kuppens, J. (2022). *Do or don't. Kennissynthese ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren in de georganiseerde criminaliteit*.

Calderoni, F., Comunale, T., Campedelli, G.M., Marchesi, M., Manzi, D., Frualdo, N. (2022). *Organized crime groups: a systematic review of individual level risk factors related to recruitment*. Campbell Systematic Reviews, 18, pag. 1-87

Chessa, T., van Mantgem, J., en Vermeulen, I. (2022). *De narcostand van Nederland. Fenomeenbeeld drugs 2021*. Februari 2022. Nationale Politie, Dienst Landelijke Informatie Organisatie. Afdeling Analyse en Onderzoek

Ferwerda, H., Beke, B. & Bervoets, E. (2013). *Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw*. Politie en Wetenschap. Politiekunde 59

Ferwerda, H., Brouwer, N., Hölzken, I., & Kroese, L. (2021). *Misdaadcarrières voorkomen en doorbreken. Van analyse van het netwerk naar aanpak*.

Koppen, M.V. van, Geest, V.R. van der & Kleemans, E.R. (2017). *Doorgroeiers in de misdaad. De criminele carrières en achtergrondkenmerken van jonge daders van een zwaar delict*. Politie en Wetenschap en Vrije Universiteit Amsterdam.

Laumans, W. & Vugts, P. (2021, 17 mei). Schietpartij Maassluisstraat houdt verband met slepend onderwereldconflict. *Het Parool*. Geraadpleegd op: <https://www.parool.nl/amsterdam/schietpartij-maassluisstraat-houdt-verband-met-slepend-onderwereldconflict~b7b5ab58/>

Ministerie van Justitie en Veiligheid (2022). *U wordt verdacht van een strafbaar feit*. Ministerie van Justitie en Veiligheid. Maart 2022 | 22401766

NOS Nieuws (2022, 26 april). *82 miljoen euro om jongeren uit drugscriminaliteit te houden*. <https://nos.nl/artikel/2426567-82-miljoen-euro-om-jongeren-uit-drugscriminaliteit-te-houden>

NOS Nieuws (2019, 16 september). *Hoe Instagram ervoor zorgt dat jij blijft scrollen en liken*. Geraadpleegd op: <https://nos.nl/op3/artikel/2301989-hoe-instagram-ervoor-zorgt-dat-jij-blijft-scrollen-en-liken>

Peeck, V., Sikkens-Dokter, E. & Witteveen, Z.M. (2021). *Dealers in de dop. Een kwalitatieve studie naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit*. Nationale Politie.

Servaas, L.M, Weerman, F.M, & Fischer, T.F.C. (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag. Een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke stand van zaken*.

Voskuil, K., Kempes, M. & Bunskoek, J. (2022, 3 juli) *Hier wonen de 162.000 jongeren met de grootste kans om in de drugscriminaliteit te belanden*. RTL Nieuws. Geraadpleegd op: <https://www.rtlnieuws.nl/onderzoek/artikel/5316180/jongeren-drugs-wijk-buurt-crimineel-risico-ondermijning>

Vugts, P. (2022, 19 mei). De verdachten in de zaak over de moord op Ayla Mintjens hadden een heel kort lontje in de rechtbank. *Het Parool*. Geraadpleegd op: https://www.parool.nl/columns-opinie/de-verdachten-in-de-zaak-over-de-moord-op-ayla-mintjens-hadden-een-heel-kort-lontje-in-de-rechtbank~b20e5ef8/?utm_source=link&utm_medium=app&utm_campaign=shared%20content&utm_content=free

Vugts, P. (2022, 17 mei). Justitie wil driemaal 30 jaar voor moord op Ayla Mintjens in poging haar criminele vriend te liquideren. *Het Parool*. Geraadpleegd op: <https://www.parool.nl/amsterdam/justitie-wil-driemaal-30-jaar-voor-moord-op-ayla-mintjens-in-poging-haar-criminele-vriend-te-liquideren~b8524edb/>

Vugts, P. (2021, 4 november). Buurt is al jaren kraamkamer van criminelen. *Het Parool*. Geraadpleegd op: <https://bureaubeke.nl/wp-content/uploads/2021/11/Buurt-is-al-jaren-kraamkamer-van-criminelen.pdf>

Weijers, I., Ferwerda, H. & Roks, R. (2021). *Te groot voor de wijkagent, te klein voor de recherche. Een vergeten groep: jonge doorgroeiers in de criminaliteit*. *Proces* (100) 5, pag. 264-275

Weijers, I., Ferwerda, H. & Roks, R. (2021). *Verharding van de jeugdcriminaliteit. Het probleem van de potentiële doorgroeiërs*. Nederlands juristenblad 8-1-2021 afl. 1

Weijers, I. (2020). Jonge veelplegers en hun worsteling om te stoppen met criminaliteit. Een 4fasenmodel. *Tijdschrift voor criminologie* (62) 2-3

9. Bijlage Topiclijst

Interviewlijst Doorgroeiers in de drugscriminaliteit

Intro: Achtergrond van het onderzoek

Centrale vraag

Wat is kenmerkend voor jongeren die doorgroeien in de drugscriminaliteit en is er sprake van zichtbare ontwikkelingspatronen of signalen?

Definitie van doorgroeier

Personen vanaf 12 tot 23 jaar, die zich meermaals schuldig hebben gemaakt aan ernstige (gewelds)misdrijven, druggerelateerde en ondermijnende criminaliteit, in contact staan met of deel uitmaken van criminele samenwerkingsverbanden en zich door hun groeiende status /positie een negatieve invloed kunnen uitoefenen op overige jongeren. Daarnaast zijn er bij deze personen indicaties die duiden op de intrede of deelname aan de georganiseerde drugscriminaliteit en is er een toename vast te stellen in het verharden van hun gedrag, waaronder het gebruik van geweld en/of (vuur)wapens.

Interviewvragen

- Kan je kort wat **over je functie** vertellen (wat doe je, hoe lang al etc) en op welke manier je **met doorgroeiers in de drugscriminaliteit te maken** hebt?
- Heb je **concrete voorbeelden van jongeren** waar je mee te maken hebt gehad, die volgens jou doorgroeiden in de drugscriminaliteit. Dan bedoel ik jongeren die:
 - Betrokken bij ernstige (gewelds)misdrijven, druggerelateerde en ondermijnende criminaliteit,
 - In contact staan met of deel uitmaken van criminele samenwerkingsverbanden
 - Door hun groeiende status /positie negatieve invloed op jongeren hebben.
 - Waarbij indicaties voor intrede of deelname aan de georganiseerde drugscriminaliteit
 - Verharden in gedrag, bv het gebruik van geweld en/of (vuur)wapens.
- Wanneer je denkt aan **jongeren die doorgroeien in de drugscriminaliteit**, hoe zou je deze jongeren in het algemeen omschrijven? Is de groep heel **divers of lijken** ze in sommige opzichten **op elkaar**?
- Hebben ze bv **overeenkomsten of specifieke kenmerken** op het gebied van bijvoorbeeld:
 - Delicten die ze plegen of incidenten waar ze bij betrokken zijn
 - Bepaald gedrag,/ pers. kenmerken, vaardigheden of kennis die ze bezitten
 - Opleiding en vrije tijdsbesteding
 - Bepaalde buurten waar ze wonen of plekken waar ze aanwezig zijn
 - De relaties die ze hebben bv vrienden, groepen waar ze mee omgaan en familie
 - Signalen via social media/ online
- Hoe gaat dat doorgroeien in zijn werk? **Op welke manier verloopt dat proces?**
- Als het gaat om de criminele carrière van doorgroeiers, zijn daar **patronen** in te ontdekken of **bepaalde fases**? Of juist niet?
 - Is er sprake van herkenbare ontwikkelingspatronen?
 - Of bepaalde signalen waardoor je denkt: die is aan het doorgroeien?
 - Is er bv sprake van een bepaald instapdelict?
 - Is er sprake van een verandering in gedrag of in aanwezigheid, on- en offline? (onder de radar)
- In hoeverre **verschillen doorgroeiers van jongeren die niet doorgroeien**? Waarom groeit de ene wel door en de ander niet?
- Wil je verder nog wat kwijt?
- Is er iemand in je netwerk die ons hier meer over kan vertellen? Wie raad je aan?

